

Dlouhá cesta k dočasnému Československu

Ivan Kazimour

Ivan Kazimour

Dlouhá cesta k dočasnému Československu

*„Kdo nežil před rokem 1914 v Rakousko-Uhersku,
nepoznal sladkost života“.*

OBSAH

DLOUHÁ CESTA K DOČASNÉMU ČESKOSLOVENSKU 2

PROLOG	6
CO JE ČESKÉ, TO JE HEZKÉ	8
NEJSTARŠÍ OBDOBÍ	13
VELKÁ MORAVA	15
VÝCHODNÍ MARKA A VZESTUP HABSBUKŮ	23
SITUACE V UHRÁCH DO R. 1848	30
SLOVENSKO	37
16. A 17. STOLETÍ A DOBA REFORMACE	47
DĚLENÍ HABSBUKSKÉHO DĚDICTVÍ A NÁSTUP HABSBUKŮ	53
STAVOVSKÉ POVSTÁNÍ	58
BITVA NA BÍLÉ HOŘE	74
TREST	78
DOBA TEREZIÁNSKÁ A JOSEFÍNSKÁ	85
PRŮMYSLOVÁ REVOLUCE	96
VZNIK RAKOUSKA	99
ŠLECHTA A CÍSAŘSKÝ DVŮR	105
VENKOV A MĚSTA	109
LÉTA 1848 AŽ 1860	111
TEXT KABINETNÍHO LISTU CÍSAŘE FERDINANDA Z 8. DUBNA 1848:	116
MANIFEST SJEZDU SLOVANSKÉHO K NÁRODŮM EVROPEJSKÝM	128
HOSPODÁŘSKÉ REFORMY 2. POLOVINY 19. STOLETÍ	151

KRYMSKÁ VÁLKA	157
ITALSKÉ VÁLKY ZA NEZÁVISLOST	159
RAKOUSKO PO R. 1860	161
PRUSKO RAKOUSKÁ VÁLKA	170
RAKOUSKO-UHERSKÉ VYROVNÁNÍ	173
POVINNÁ VOJENSKÁ SLUŽBA	178
NÁSLEDNÍK TRŮNU	180
SITUACE V ČECHÁCH	186
POKUS O RAKOUSKO-ČESKÉ VYROVNÁNÍ	197
DALŠÍ ROZRŮŽŇOVÁNÍ POLITICKÉHO SPEKTRA	224
SPOR O „RUKOPISY“	226
OD DVOJSPOLKU KE SVĚTOVÉ VÁLCE	231
PŘÍPRAVA NOVÉ REPUBLIKY	240
KDO BYLI VEDOUCÍ ČEŠTÍ PROTAGONISTÉ NOVÉHO STÁTU?	243
PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA	283
SŇATEK NÁSLEDNÍKA TRŮNU	294
ATENTÁT A JEHO NÁSLEDKY	297
ZAČÁTEK VELKÉ VÁLKY	304
NAŠE LEGIE	317
ZMĚNA MASARYKOVA NÁZORU NA REFORMU RAKOUSKO-UHERSKA	327
KONEC RAKOUSKO UHERSKA	332
SIXTOVA AFÉRA A SMLOUVY ZE SPA	336
VZNIK REPUBLIKY	359
MOŽNÉ FORMY BUDOUCÍHO STÁTU	361
MAFFIE	365
CLEVELANDSKÁ DOHODA 1915	367
ČESKÝ SVAZ	369
PITTSBURGHSKÁ DOHODA Z KVĚTNA 1918	378

FEDERALIZAČNÍ MANIFEST KARLA I.	391
VYHLÁŠENÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	397
MARTINSKÁ DEKLARACE	406
PRVNÍ KROKY V NOVÉ ZEMI	409
ZÁKON 11/1918 SB. Z. A N.	413
<i>ZÁKON 61/1918</i>	424
PROBLÉMY SE SLOVENSKEM	433
UKONČENÍ VÁLKY	440
PAŘÍŽSKÁ MÍROVÁ KONFERENCE	442
VERSAILLESKÁ MÍROVÁ SMLOUVA	448
JAK TO BYLO DÁL?	452
A V ČESKOSLOVENSKU?	457
JAK TO BUDE DÁL?	464
VÍTĚZSTVÍ ČI PROHRA?	466
LITERATURA:	468
COPYRIGHT	471

Prolog

Dějiny se neopakují.

To jen historici opisují jeden od druhého.

Murphy

V sobotu 28. října 2018 oslavíme 100 let od vzniku Československa, respektive 100 let od odtržení od tehdejšího Rakousko-Uherska. Ještě předtím, v neděli 1. ledna 2018 jsme si připomenuli (oslavili?) 25 let od jeho zániku. Zapomenout bychom neměli ani na to, že před sedmdesáti lety bylo Československo „převrženo“ do komunistického režimu a před padesáti lety došlo k marnému pokusu o jeho svržení.

Dnes považujeme vznik Československa za zcela samozřejmé a jediné možné řešení situace Rakousko-Uherska po 1. světové válce. Málokdy ovšem bývá jen jedno možné řešení a nebylo tomu tak ani v tomto případě. Bylo jasné, že se český národ chce osamostatnit, ale rozhodně nebylo vůbec a nikomu jasné, zda úplně, a zda jako republika nebo monarchie, nebo zda chce zůstat součástí Rakouského státu a v jaké formě – zda jako součást federace či v jiné podobě. Málokdo se ve škole dozvěděl, jak to opravdu bylo.

Pojďme se proto zamyslet nad tím, zda vznik samostatného Československa byl spíše dobrý krok nebo zda by nám bylo lépe

v “náručí“ Rakousko-Uherska. Pojďme si ukázat, jak se některá rozhodnutí jeví po stovce let od jejich učinění i jak je pro nás překvapivé, že některá nezpochybnitelná fakta jsou naprosto jiná, než nám bylo prezentováno. Jak i dobře míněná myšlenka může nakonec dopadnout špatně, ale i jak některá rozhodnutí přinášejí velký úspěch.

Chceme-li pochopit celý proces vzniku Československa, musíme mít alespoň základní znalosti z historie jeho předchůdců. Protože samozřejmě není možné celé téma historie v jedné knize obsáhnout, nahlédneme pouze do několika období, která byla důležitá pro další vývoj Rakouska, ze kterého se Československo oddělilo i pro vývoj na územích našeho, tehdy budoucího, ale dnes již minulého, státu.

Začneme počátkem historie Zemí Koruny české i Rakouska, zamyslíme se nad tím, jak to bylo s historií Slovenska - bylo-li vůbec nějaké, jaká byla historie území Uher a jak se naše země dostala do spojení s Habsburky.

Co je české, to je hezké

*Je stokrát větší slasti
být služebníkem svého národa,
než v cizině být slavným velikánem*

Karolína Světlá

Byl bych velmi nerad, kdyby si čtenář myslel, že postrádám to, čemu se říká národní hrdost. Česká národní hrdost je skvělá vlastnost. Je však dobré vědět, kdy je oprávněná a kdy ne, kdy to, na co jsme hrdí je opravdu a zcela a zaslouženě české a kdy ne tak úplně či vůbec. Vezměme si za příklad třeba náš největší národní klenot – Pražský hrad.

Chór, kaple a celá východní část Katedrály sv. Víta, Václava a Vojtěcha je dílem Matyáše z Arrasu, což byl francouzský papežský architekt *Mathieu d'Arras* (1290–1352). Stavbu zahájil na základě zadání polovičního Čecha Karla IV. v r. 1341. Po Matyášově smrti po něm stavbu převzal muž s krásným českým jménem Petr Parlěr, který se však „v originále“ jmenoval *Peter Parler* (1330–99) a byl to Němec z Kolína nad Rýnem. Chrám získal věž, Zlatou bránu, jižní vstup s výjevy Posledního soudu a Svatováclavskou kapli.

Smělou přestavbu Královského paláce zahájil Němec *Hans Spiess* (1440–1511) z Frankfurtu nad Mohanem. Po něm ji převzal *Benedikt Rejt*, správně *Reith* (1454–1536), rodák ze švábského Gmündu u Stuttgartu, který přišel na pozvání krále – zpoila Poláka a zpoila

Litevce - Vladislava Jagellonského (1456-1516). Pokračoval i v dokončování Svatovítské katedrály, budování nového opevnění Hradu včetně prašné věže Mihulky, Bílé věže či Daliborky i Zlaté uličky. Především byl ale autorem jednoho z nejvýznamnějších symbolů české státnosti - Vladislavského paláce, vybudovaného v letech 1490-1502. Ten byl ve své době plochou o velikosti 992 m² a rozměrech 62 krát 16 metrů a s krouženou klenbou o výšce 13 metrů něčím naprosto nevídaným.

Svou stopu na Pražském hradě zanechali i Habsburkové, konkrétně první Habsburk na českém trůnu Ferdinand I. Habsburský (1503-64), když se rozhodl využít služeb italského renesančního sochaře, architekta a stavitele, rodáka z Lugana Paola della Stelly (✠ 1552) a dalších Italů (Vlachů) - Giovanniho Spazii a Giovanniho Aostalliho (1500-67). Úkolem Stelly bylo vybudovat letohrádek pro královu manželku - Letohrádek královny Anny. Poté, co do této skupiny přibyl ještě italský stavitel a architekt Ulrico Aostalli de Sala (1525-97) byla postavena Velká míčovna, vedle baziliky sv. Jiří vyrostl Rožmberský palác, později známý jako Ústav šlechtičen. Letohrádek i Míčovnu pak dostavěl Němec z jihoněmeckého Überlingenu Bonifaz Wohlmuth 1509-79), který pracoval i na Chrámu sv. Víta a přestavěl Arcibiskupský palác.

Ve výčtu zahraničních stavitelů a „přestavitelů“ Pražského hradu bych mohl pokračovat až do doby T. G. Masaryka. Ať již to byl Ital Giovanni Maria Filipi (1565-1631) se stavbou největšího reprezentačního prostoru Pražského hradu o ploše 1 128 m² (47x24m) - Španělského sálu nebo Matyášovy brány, nebo Ital Anselmo Martin Lurago (1701-65), Němec Josef Mocker (1835-99) nebo Slovinec Josip Plečnik (1872-1957).

Pražský hrad je samozřejmě český. Už proto, že se na jeho výstavbě podílely tisíce českých a moravských řemeslníků, zedníků,

tesařů a kameníků (včetně bývalého – tehdy však ještě budoucího prezidenta Antonína Zápotockého, vyučeného kameníka). Ale zároveň je i dílem evropským v tom nejlepší smyslu slova, neboť všechna významná díla musela nejdříve vzniknout v hlavách svých opravdových tvůrců, což byli z velké části cizinci. A podobně je to i s celou naší krásnou zemí!

Chcete jiný příklad? Součástí českého korunovačního pokladu je i svatováclavská zbroj a jejím nejcennějším předmětem je přilba sv. Václava. K přilbě je přinýtován ztužovací pásek a nánosník s vyobrazenou postavou s roztaženýma rukama – na první pohled ukřižovaný Kristus. Problém je v tom prvním pohledu. O symbolu sv. Kříže na přilbě a jeho moci mluví i *Kristiánova legenda* ve zmínce o souboji knížete Václava s kuřimským vévodou Radslavem. Ve skutečnosti se ale zdaleka nejedná o postavu Krista na kříži, ale o vyobrazení severského boha války a moudrosti Ódina ze skupiny bohů Asů, který sám sebe připoutal k mýtickému stromu Ygggrasil a přibodl se kouzelným oštěpem Gungnir. Původně totiž nešlo o nánosník, ale o součást vikingské ozdobné čelenky. Stejně jako na Pražský hrad tak je český lid hrdý na Svatováclavskou přilbu, neboť ji nosil kníže Václav. O tom, zda věděl či nevěděl o smyslu zobrazených symbolů, není nic známo. To, že její součástí je ozdoba z jiné země jen ukazuje, že již v té době nebyly Čechy chápány jako osamocená a bezvýznamná část Evropy a že Češi se byli schopni inspirovat v jiných zemích bez toho, že by se báli, že tím ohrozí své češství.

A ještě jedna zajímavá věc, týkající se našeho češství a slovanství. Genetici zjistili, že z dnešních obyvatel České republiky má slovanský původ necelých 40 % obyvatel, čtvrtina obyvatel pochází z románských zemí, tedy z Francie, Španělska nebo Itálie, 11 % má původ v balkánských zemích a 10 % je původem ze Skandinávie a

Německa. Zbytek má své předky rozeseté po celém světě. U jednoho obyvatele ČR bylo zjištěno, že je dokonce potomkem egyptského faraona Tutanchamona (žil v 1. pol. 14. stol. př. n. l.).

Rádi si naši historii velmi idealizujeme, mnohdy i upravujeme. František Palacký např. zhodnotil význam rakouského státu pro český národ ve své odpovědi na pozvání do frankfurtského sněmu. V otevřeném dopise ze dne 11. dubna 1848 adresovaném přípravnému výboru frankfurtského sněmu, který nesl oficiální titul *O poměru Čech a Rakouska k říši německé s podtitulem Psaní do Frankfurtu* odmítal pozvání stát se členem přípravného výboru velkoněmeckého parlamentu. Odmítal zapojení českého národa do ústavně přebudovaného a sjednoceného Německa. Místo toho dával přednost zapojení do ústavně přebudovaného a federalizovaného Rakouska, které mělo být hrází malých slovanských národů před rozpínavostí mocných sousedů na západě i na východě (Němců i Rusů). Odtud pochází Palackého známá slova: „... *kdyby státu rakouského nebylo již od dávna, musili bychom v interesu Evropy, ba humanity samé přičiniti se co nejdříve, aby se utvořil*“, jejichž smysl je však většinou upravován. Palacký také v r. 1865 říkal: „*Byli jsme před Rakouskem, budeme i po něm*“ ale s následnou větou: „*S bolestí v srdci hledíme tomu vstříc*“. Jde asi o jeho nejznámější citát (pouze ta 1. věta) a i v českých školách je zkreslován tak, že Palacký tím schvaloval odtržení Čech od Rakousko-Uherska. To je naprostý omyl, opak byl pravdou!

Časté je tvrzení, že pod Habsburky jsme trpěli 300 let a tváříme se, že v ostatní době jsme si vládli sami. Jaká byla skutečnost? Vezměme v úvahu dobu od r. 872, což byl rok počátku vlády prvního doloženého Přemyslovce na trůně, Bořivoje I. do roku 1918, tedy úsek 1046 let. V té době vládli Přemyslovci 434 let, tj. 41,49 % doby, nedynastičtí panovníci 32 let, tj. 3,06 %, Lucemburkové 127 let,

tedy 12,14 %, Jagellonci 55 let, tj. 2,26 % a nenávidění Habsburkové ne často zmiňovaných 300, ale celých 398 let, tedy 38,05 % sledované doby.

Nejstarší období

*Od té doby, co lidé přestali věřit v Boha,
jsou ochotni uvěřit jakékoliv pitomosti.*

Gilberth Chesterton

Mimochodem jak to bylo s tím „prvenstvím“? Byly jsme před Rakouskem, nebo bylo Rakousko před námi?

Hovoříme o původním území starověkých Keltů, jež bylo na rozhraní našeho letopočtu dobyto Římany. Od 5. stol. se pak stalo častým cílem vpádů ze strany Hunů, Gótů, Langobardů, Bavorů a později Avarů. Načas bylo přičleněno k Francké říši, a v 10. stol. bylo ovládnuto uherskými kmeny.

Příchod Slovanů na naše území bývá datován do 6. či 7. století. Slovanské kmeny se zastavily na pomyslné hranici Hamburg – Terst. Jako původní domovina Slovanů se předpokládá oblast dnešního Dněpru, jižní Ukrajiny, ale není to nikde doloženo. Slovanská expanze na západ není vůbec archeologicky prokázána. Do pohybu se muselo dát značné množství lidí, které by po sobě každopádně zanechalo velké vylidněné území se stopami po osídlení. Proto stále častěji znějí hlasy historiků, kteří se přiklánějí k teorii, že Praslované ve skutečnosti neexistovali, a v rané fázi neexistovala ani žádná praslovanština. Nemělo jít o etnickou skupinu, ale o vrstvu bojovníků a nájezdníků, kteří se pohybovali na hranici Byzantské

říše. Z tohoto seskupení pak vznikli Slované, kteří osídlili i naše území. Zastáncem této teorie je např. americký historik rumunského původu Florin Curta (*1965), který svůj výzkum shrnul v r. 2001 v knize Vytvoření Slovanů, dějiny a archeologie Dolního Podunají v letech 500-700 – *The making of the Slavs - History and Archaeology of the Lower Danube Region*, c. 500–700.

Velká Morava

*Války nemohou přestat,
dokud národy žijí v tak různorodých životních podmínkách...*

Sigmund Freud

Velkomoravská říše – tehdy se ovšem nazývala: *Marava, terra Marauorum* (Moravská země), *terra Marahensium* (země Moravanů). Pro stát a říši se používaly další tvary: „*regnum Marauorum, regnum Marahensium* (království Moravanů)“, „*regnum Sclavorum*“ (království Slovanů), popř. „*regnum Rastizi* (království Rostislavovo), *regnum Zuentibaldi* (království Svatoplukovo)“.

Název Velká Morava je pozdějšího data. Poprvé byl zmíněn byzantským císařem Konstantinem VII. Porfyrogenetem v roce 950 v jeho díle *De administrando imperio* (O spravování říše): „*Hé megalé Moravia*“, avšak její polohu umísťuje na Balkán, jižně od sídel Maďarů. (Spolu s dalšími argumenty to je pro některé badatele (Boba, Eggers, Bowlus) důvodem k úvahám, zda Velkou Moravu nehledat spíše na území bývalé Jugoslávie). Po něm použil názvu „*Velika Morava*“ až neznámý autor legendy „*Uspenie Kirila Filozofa*“, jenž tento název spojoval s dobou vlády Rostislava.

Již během středověku se ovšem tento přídavek „*Velký*“ stal nesrozumitelným. Jako takový je v současné době součástí sporů i mezi národy, které dnes obývají předpokládané území Velké Moravy. Zatímco Češi a Němci trvají na označení „*Velká Morava*“ německy „*Großmähren*“, např. Maďari a Rakušané je zavrhnou a používají jiné výrazy (např. v Rakousku „*Reich der Mährer*“ – „*Říše*

Moravanů“). Označení „Velká Morava“ má své opodstatnění, ale jen jako paralela k obdobným označením (*Velkopolsko, Velkorusko*) u vědomí toho, že označení nikterak nekvalifikuje tehdejší stav.

Počátky Velké Moravy jsou spojeny se zhroutilím Avarského kaganátu (Ka gan je turkické označení ekvivalentu císaře) s centrem na území dnešního Maďarska. Po pádu Sámovy říše (Sámo panoval v letech 623–658) se nejednotní Slované nebyli schopni bránit avarským nájezdníkům, a tento stav trval až do vyvráčení avarské moci ve střední Evropě Karlem Velikým koncem 8. století. Po pádu kaganátu se slovanští velmoži na moravsko-slovenském pomezí kolem r. 830 sjednotili pod dvě místní knížata.

Prvním bylo Moravské knížectví, ve kterém vládl Mojmir I. v Mikulčicích. Za jeho vlády se k nám šířilo křesťanství z Východofranské říše

Druhým pak bylo Nitranské knížectví, ve kterém vládl Pribina († 860). (Jeho jméno je odvozováno z latinského slova *privignus*, tedy nemanželský. Pro Slováky je přijatelnější výklad, kdy jméno Pribina vzniklo buď ze slova *prvina*, což znamená prvorozený syn, první z rodu, nebo je odvozené od slova přibývat, čímž je poněkud kostrbatě myšleno přibývání moci a vlivu. Pribina je na Slovensku považován za prvního historicky známého knížete přímých předků dnešních Slováků, i když pro toto tvrzení neexistuje žádný objektivní důvod. V letech 825 až 833 byl posledním knížetem Nitranského knížectví a asi od roku 840 prvním knížetem Blatenského knížectví na území dnešního Maďarska. Za manželku měl Bavorku. Sousedem Velké Moravy byla Východofranská říše, která na Velkou Moravu útočila. Cílem Franků bylo podmanit si Velkou Moravu jak vojenskou cestou, tak za pomoci křesťanských misí. Křesťanství z Východofranské říše mělo však latinskou podobu, a tak bylo pro nižší vrstvy nesrozumitelné.

Na přelomu 9. a 10. století se podařilo části starých Maďarů zřejmě s Mojžírovým souhlasem usadit na velkomoravském území. Na konci roku 894 či počátkem roku 895 bojovali Maďaři na straně byzantského císaře Lva VI. proti bulharskému caru Simeonovi. Ten si zase získal za spojence Pečeněhy, jeden z historicky prvních 24 kmenů Oguzských Turků, kteří vyhnali Maďary z Etelköz, a donutili je tak hledat nová sídla na západě. Ještě roku 895 prošly přední voje Maďarů Vereckým průsmykem a o rok později se usadily v Potisí. V roce 900 napadlo spojené maďarsko-slovanské vojsko bavorské území. V lednu následujícího roku došlo k uzavření mírové smlouvy mezi Bavorsy a Moravany. Spojení s Maďary mělo ale jen krátkého trvání, protože v roce 902 tyto kočovné hordy podnikly výpravu na Moravu, kde ale byli odraženi. Situaci se tak nakrátko podařilo uklidnit. V letech 903 - 906 Maďaři útočili na Starou Moravu a na Východofranskou říši. I tyto útoky přispěly k zániku Velké Moravy. Osudným se pak pro Moravu zřejmě stala událost z roku 904, kdy byl v Bavorsku na hostině zavražděn maďarský kmenový náčelník Kusal nebo spíše Kurszán (?-904) spolu se svou družinou. Rozzuření Maďaři se vrhli na své sousedy a pravděpodobně někdy v letech 905-906 došlo mezi nimi a Moravany k bitvě, ve které zřejmě kromě moravské elity umírá i Mojžíř II. Poslední zbytky Moravanů se Maďarům ještě postavily v roce 906, kdy se podařilo nepříteli ještě porazit, ale po dalším úderu v následujícím roce došlo k definitivnímu zhroutilí Velké Moravy. K této poslední bitvě, či bitvám mělo dojít někde na území dnešního Slovenska, nejspíše v okolí Nitry. Poslední zpráva o Staré Moravě je z roku 906. Stará Morava se roztržila na několik knížectví; jižní část obsadili Maďaři. Území dnešního Slovenska bylo přičleněno do nově vzniklého Uherského království.

V roce 833 byl Pribina vyhnán Mojmirém I., došlo ke spojení obou knížectví a ke vzniku Velké Moravy. Kolem roku 839 obdržel Pribina od Ludvíka II. Němce jako beneficium část Dolní Panonie kolem řeky Zaly západně od Blatenského jezera. Tam Pribina odešel, později přijal křesťanství a pod ochranou Franků založil u Blatenského jezera *Knížectví Dolní Panonie*, latinsky *Pannonia inferior*, které se v polovině 9. století nacházelo mezi Drávou na jihu, Dunajem na východě, Štýrským Hradcem na západě a Veszprémem přibližně na severu. Zřejmě tam patřilo i území mezi Rábem a Klosterneuburgem. Hlavním městem knížectví byl Blatnohrad na řece Zale. Roku 847 Pribina knížectví dostal do osobní dědičné držby.

Deváté století bylo obdobím christianizace našeho území. Ve snaze učinit Moravu nezávislou na bavorském episkopátu, požádal kníže Rastislav z dynastie Mojmirovců v roce 861 římského papeže Mikuláše I. o vyslání „učitelů křesťanství“. Protože papež žádosti nevyhověl, obrátil se Rastislav kolem roku 863 na byzantského císaře Michala III. se stejnou žádostí, avšak se zdůrazněním potřeby jejich znalosti slovanského jazyka. Tato žádost byzantskému císaři politicky vyhovovala a byla proto rychle kladně vyřízena. Byla vybrána skupina Řeků ze Soluně v čele s *Konstantinem*, pozdějším *Cyrilem* a s *Metodějem*, kteří do Čech přinesli staroslověnštinu. Nebyl to ale jazyk, kterým by se někde běžně mluvilo. Byl určen pro církevní a literární potřeby. Slovní zásoba byla sice převážně slovanská, slovanské bylo i skloňování, ohýbání či odvozování slov pomocí předpon a přípon, ale přesto se jednalo o jazyk uměle upravený. Na Moravu přišli koncem roku 863 nebo počátkem roku 864. Začali ihned aktivně působit a snažili se legalizovat staroslověnštinu jako liturgický jazyk i získáním souhlasu Říma, když se v letech 867 – 869 vypravili k papeži Hadriánu II., jehož

kurie souhlasila s užíváním staroslověnštiny jako obřadního jazyka. Podle legendy je zavádění křesťanství spojeno s knížetem Bořivojem I., který okolo r. 890 na konci svého života přijal na Moravě křest z rukou Metoděje po jeho výtce: „*Jaká běda, ty, muž tak vynikající, a nestyďíš se, žeš vyhoštěn ze sedadel knížecích, ačkoli sám také vévodskou moc a hodnost máš, ale raději chceš pro hanebnou modloslužbu s pasáky svíní na zemi sedět.*“ Ale historicky nejdříve zaznamenanou křesťanskou událostí je křest 14 českých knížat 13. ledna 845 v Řezně na dvoře Ludvíka Němce, kde byli pokřtěni i se svými družiníky. Neví se ale, odkud tato knížata pocházela, ani zda to způsobilo nějaké náboženské důsledky pro christianizaci země. Christianizace českých zemí skončila r. 1092 za Břetislava II. vydáním nařízení proti pohanským požitkům, pokácením pohanských posvátných stromů, zákazem pohřbívat zemřelé mimo církevní hřbitovy a vypovězením čarodějů ze země.

Není však pochyby, že tajné pohanství přežívalo i později. Ostatně většina římskokatolických svátků se až podezřele podobá svátkům pohanským, byť s jiným významem. Důvodem bylo to, že pohané sice přijali křesťanství, ale své pohanské svátky slavili dál, jaksi souběžně. Příkladem může být dnes v Čechách nejpopulárnější křesťanský svátek Vánoce. Oslava Vánoc se poprvé objevila až ve 4. stol. v Římě. Křesťané si jimi připomínají narození Ježíše Krista. S Vánocemi souvisí i čtyřtýdenní doba Adventu, tedy období očekávání příchodu Spasitele. Pro pohany ovšem doba Adventu byla stále dobou, kdy se až na maximum zkracují dny. Rovnodennost a prodlužování dne pro ně byl velkým důvodem k oslavám počátku přicházejícího roku, spojeným s mnoha rituály, později přijatými i katolickou církví.

Pro Velkomoravskou říši byl zcela rozhodující její podřízený vztah k francké říši. Znamý historik Dušan Třeštík to vtípně vystihl

slovy: „*Moravané vstoupili do Evropy tím, když svlékli avarské kaftany a oblékli si franské kalhoty.*“ Za vlády knížete Svatopluka mezi lety 870 a 894 dosáhla mojmírovská říše vrcholu své moci. Svatopluk nejdříve několik let úspěšně bránil moravské hranice před vpády franských vojsk, ale nakonec sám v roce 873 dobrovolně navázal kontakt s franským dvorem. Následující rok dokonce složil přísahu věrnosti za sebe, svá knížata a za urozené osoby. Nechal zřídit výběřčí místa, na kterých se měl shromažďovat tribut pro Franskou říši. To znamená, že i za vlády Svatopluka, nejmocnějšího moravského knížete, byla mojmírovská říše chápána jako integrální součást Franské říše.

Po roce 894 kdy kníže Svatopluk zemřel, začaly se od říše odtrhávat některé kmeny (895 Čechy, Lužice). Svatoplukovi synové se pustili do bojů o moc. Knížetem se stal Mojmir, další jeho bratr Svatopluk se nespokojil s lenním údělem v Nitře a proti Mojmirovi II. vytáhl do boje. Rozpoutaná občanská válka uvrhla zemi do chaosu. Mojmir II. sváděl boje s východofranským králem Arnulfem Korutanským (850–899). V bitvě s Maďary v roce 906 byli Moravané definitivně poraženi. V tomto boji padla celá moravská šlechtická elita včetně samotného knížete Mojmira II. Maďarským nájezdníkům se podařilo roku 906, velkými povodněmi oslabenou říši zcela ovládnout. O případné účasti vojáků Velkomoravské říše v Bitvě u Bratislavy 4. července 907 již není žádná zmínka. To byl definitivní kolaps Velké Moravy. Na střeoevropském výsluní vystřídal moravskou dynastii Mojmirovců český rod Přemyslovců.

Následovalo *České knížectví*, kde vládli Přemyslovci a r. 1092 bylo povýšeno na „*České knížectví a království*“, které trvalo do r. 1918. V r. 1182 byla Morava z rozhodnutí Fridricha I. Barbarossy, císaře Svaté říše římské povýšena na markrabství. Byla to snaha zamezit českým knížatům vládnout na Moravě. Stejně jako Čechy

mělo být i moravské markrabství udělováno jen jako léno Římského impéria. Prvním moravským markrabětem se stal údělný znojenský kníže Konrád II. Ota (1135–1191), když ovládnutím všech moravských přemyslovských údelů spojil pod svou vládou celou Moravu. Díky jeho tzv. *Knínské dohodě* s knížetem Bedřichem (synem Vladislava II.) a jeho bratrem Přemyslem I. Otakarem, kterou uzavřeli roku 1186, byla Morava i nadále podřízena českému knížeti. Jan Lucemburský v r. 1311 potvrdil Moravskému markrabství všechny jeho svobody a práva, které mu zabezpečovaly jeho rovnoprávné postavení s Čechami v rámci lucemburského dynastického soustátí. Dokonce je výslovně uvedeno, že „všechny zemské úřady samosprávy by měly být na Moravě nadále obsazovány jen rodilými Moravany“. Po něm převzal titul moravského markraběte jeho syn Karel IV., který ho poskytl podle závěti jejich otce, bratru Janu Jindřichovi. Titul moravský markrabě pak po Janu Jindřichovi užívají všichni jeho synové, jak Jošt (Moravský), tak Prokop a Jan Soběslav.

V r. 1097 došlo k vyhnání mnichů ze sázavského kláštera, který byl v té době centrem staroslověnské liturgie a tento rok je považován i za konec staroslověnštiny na našem území. Z mocenských a politických důvodů ji nahradila latinská liturgie. Je třeba zdůraznit, že český jazyk se nevyvinul ze staroslověnštiny, ale ze západoslovanského nářečí.

Ještě předtím, však došlo k události, která měla pro další vývoj naší země obrovský, dodnes nedoceněný, význam. V r. 1054 došlo k tzv. *Velkém schizmatu* kdy francouzský kardinál Humbert de Sila Candida (1010–61) exkomunikoval konstantinopolského patriarchu Michaela Kerullária (100–59) a jeho stoupence – tedy celou východní církev. Do té doby jednotná křesťanská církev rozdělila na

dvě části. Na jedné (západní) straně stál patriarchát římský a na straně druhé (východní) patriarcháty cařihradský, alexandrijský, antiochijský a jeruzalemský, které se začaly nazývat ortodoxní či pravoslavné. Pro slovanské národy to mělo jeden velmi významný důsledek. Západními katolickými křesťany zůstali Poláci, Lužičtí Srbové, Slováci a Češi, křesťané ostatních slovanských národů se staly pravoslavnými. To byl později hlavní důvod nemožnosti vybudovat jeden velký panslovanský stát s naší účastí, jak o tom snili mnozí představitelé našeho národního obrození.

Až do začátku 13. století byla církev považována za důležitý, přesto však nerovnoprávný článek společenské struktury přemyslovské monarchie. To sice umožňovalo její zásahy do chodu státního zřízení, avšak bylo možné je také odmítat. Církev měla volnost v ideologickém působení, ale byla jí upírána důležitá práva, především např. vlastnická práva k pozemkům, kterou měl stát resp. panovník. Jednotlivé církevní organizace jako např. biskupství, kláštery nebo kapituly získávaly sice četné statky, avšak pouze jako držbu. Situace se změnila po vítězném boji církve o emancipaci (1216-1222), který upravil cesty ke včlenění církevní organizace do organizace státní, kdy se církev stala téměř plnoprávným partnerem světských orgánů na různých úrovních rozhodování.

Východní marka a vzestup Habsburků

*Dělá-li soupeř chybu
netřeba ho rušit*

Napoleon I. Bonaparte

Bavorská *Východní marka* (Ostarrichi, Marchia orientalis, později Marchia Austriaca nebo Österland) byla založena roku 976. Jejím vládcem byl až do své smrti markrabě Leopold I. Babenberský (946–994), kterému dali zemi v léno bavorští vévodové, kteří podléhali císaři. V r. 996 sahalo osídlené území, které bylo opět dobyté na Maďarech, v r. 1030 sahalo až k Litvě. Z názvu Ostarrichi, se později vyvinulo dnešní Österreich („východní část říše“). Čechové si tuto sousední zemi pojmenovali vlastním názvem Rakuš nebo Rakús (podle pohraničního hradu Ratgoz, dnešní Raabs). Hrad Rakús byl totiž prvním větším místem, se kterým se po přechodu hranic setkávali. Nejstarší doklad českého jména tohoto hradu zaznamenal Kosmas ve své latinské kronice. Z toho se vytvořil dnešní název Rakousko.

Dne 19. září 1156 vydal císař Fridrich I. Barbarosa – Rudovous (1122–1190) tzv. *Privilegium minus*, kterým byla Východní marka povýšena z markrabství na vévodství. Vláda byla dědičně zaručena Babenberkům a to bez ohledu na pohlaví dědice. V r. 1190 pak k ní vévoda Leopold V. Babenberský (1157–1194) připojuje složitou dědickou smlouvou Štýrsko. V polovině 13. stol získal Fridrich II. Babenberský, řečený Bojovný (1210–1246) slovinské Kraňsko, když císař Fridrich II. Štaufský, ze strachu před mongolskými Tatary

pronikajícími k Jaderskému moři, slíbil Babenberkům královský titul a přidělení Kraňska. Ale na den sv. Víta, 15. června Fridrich II. Bojovný jako poslední a bezdětný Babenberk padl v boji proti Maďarům na řece Litavě.

Na přelomu 12. a 13. stol vládl v Čechách český kníže a král Přemysl Otakar I. (1155–1230). Ten se po smrti císaře Jindřicha VI. (1165–97) stal spojencem krále Filipa Švábského ze Štaufů proti Otovi IV. Brunšvickému z rodu Welfů. V září 1198 dal Filip Švábský v Mohuči korunovat Přemysla na krále a včetně privilegia, které se nezachovalo, ale zřejmě bylo také později obsaženo ve Zlaté bule sicilské. Roku 1203 Přemysl podpořil krále Otu IV. Brunšvického, který potvrdil privilegia a Přemysl byl opět korunován. Přemysl Otakar získal ještě podporu papeže Inocence III., který uznal v roce 1204 Přemyslovi dědičnou královskou korunu. Přemysl Otakar I. se stal opět spojencem Filipa Švábského, který byl v roce 1208 zavražděn a Přemysl přešel na stranu Oty IV. Brunšvického. V roce 1210 byl Ota IV. exkomunikován a Přemysl přešel proti králi Otovi IV., na stranu mladého Fridricha II., Štaufského (1194–1250), syna Jindřicha VI. Fridrich II. byl v roce 1212 zvolen římským králem. Pro českého knížete Přemysla Otakara I. vydal 26. září 1212 římský král Fridrich II. v Basileji privilegium zvané *Zlatá bula sicilská*. Bula se privilegium jmenovalo kvůli zavěšené zlaté vypouklé pečetí (bula = vypouklina), a sicilská proto, že Bedřich neměl pečeť římského krále, ale byl sicilský král. Je to tedy nejstarší dochovaný dokument o dědičnosti české koruny, i když tato výsada českému králi patřila již od r. 1198!

Fridrich II. stanovil, že on a každý jeho nástupce v křesle římského krále nebo každý římský císař potvrdí české království (udělí v léno) jen tomu králi, který bude českou šlechtou zvolen

v Čechách. Čeští králové musejí držet dědičné království a udělovat investituru českým biskupům. Další ustanovení se týkala účasti českého krále na sněmech v římské říši a na císařské korunovační cestě do Říma. Pražské a Moravské biskupství musí být nedílnou součástí českého království. Český král má hodnost říšského arcicíšníka a kurfirta. Český král má právo volit římského krále a císaře. Český král měl mít výjimky z povinností k římské říši. Měl povinnost zúčastňovat se pouze některých sněmů. K doprovodu římského krále na korunovační jízdě do Říma byl český král povinen poslat 300 ozbrojenců nebo zaplatit 300 hřiven stříbra na jejich cestu. Z českých dějin však není znám žádný zápis o tom, že by český král poslední podmínku plnil.

V současném jazyce text buly vypadá takto: *„Fridrich, z Boží milosti a přízně vyvolený císař římský, vždy rozmnožitel říše, král sicilský, vévoda apulský a kníže kapujský. Poněvadž ozdoba a moc císařská předchází náš stav, že nejen hodnosti ostatních knížat, nýbrž i královská žezla uděluje náš majestát, pokládáme za slavnou a velikou věc, že v tak velikém dobrodiní naší štědrosti i jiným vzrůstá rozmnožení královské důstojnosti a že tím naše vznešenost netrpí nijakou újmu. Proto my přihlížejíce k přeslavným službám oddanosti, které veškerý lid český od dávného času věrně a oddaně prokazoval císařství římskému, a že jasný král jejich Otakar od začátku mezi jinými knížaty, zvláště před ostatními nás zvolil císařem a při naší volbě ustavičně a užitečně setrval, jako náš milý strýc blahé paměti král Filip, poradiv se se všemi knížaty, svým privilegiem ustanovil, také i my jej králem ustanovujeme a potvrzujeme, a tak posvátné a důstojné ustanovení schvalujeme a království české štědře a beze všeho vymáhání peněz i obvyklé spravedlnosti našeho dvora jemu a jeho nástupcům na věky propůjčujeme, chtějíce, aby kdokoli z nich bude zvolen králem, k nám nebo našim nástupcům přijel a náležitým způsobem odznaky královské přijal. Také povolujeme, aby on a jeho*

nástupcově drželi všechny hranice, které zmíněnému království patří, ať již by byly jakkoli odcizeny. Také jemu a jeho dědicům úplně povolujeme právo a moc uváděti v úřad biskupy jeho království, avšak tak, aby se těšili té svobodě a bezpečnosti, kterou mívali od našich předchůdců. Ustanovujeme pak z nadbytku naší štědrosti, že řečený jasný král nebo jeho dědicové nejsou povinni účastí na žádném našem sněmu, s výjimkou těch, které bychom svolali do Bamberku nebo Norimberku, nebo kdybychom drželi sněm v Merseburku, tam také účasti jsou povinni. Kdyby kníže polský, jsa pozván, přišel, mají mu dáti průvod, jako někdy jejich předchůdcové, králové čeští, činívali, avšak tak, aby jim napřed byla určena lhůta šesti neděl k návštěvě řečených sněmů. S tou však výhradou, kdybychom my nebo naši nástupci byli v Římě korunováni, ponecháváme na vůli řečenému králi Otakarovi nebo jeho nástupcům, aby nám poslal tři sta ozbrojenců nebo vyplatil tři sta marek.

K trvalé paměti a moci tohoto našeho ustanovení a potvrzení poručili jsme toto privilegium napsati rukou Jindřicha z Pairis, notáře a věrného našeho, a zlatou bulou naší stvrditi roku, měsíce a indikce níže psaných.

Této věci svědkové jsou tito: ... Stalo se léta od vtělení Páně tisícího dvoustého dvanáctého, v měsíci září, v patnácté indikci, království však pána našeho Fridricha nejjasnějšího vyvoleného císaře římského a vždy rozmnožitele říše, krále sicilského, roku patnáctého. Dáno šťastně ve vznešeném městě Basileji rukou Oldřicha místoprotonotáře šestých kalend říjnových. Amen“.

Rakousko se náhle ocitlo ohroženo jak zevnitř tak zvenčí. Rakouská šlechta začala shánět silného panovníka. Na německé straně nikoho nenašli a nakonec si v r. 1251 zvolili mocného neutrálního panovníka krále Čech a Moravy Přemysla Otakara II. (1233–1278), syna Václava I., (1205–1253) a Kunhuty Štaufské (1200–1248). Ten si následujícího roku vzal za manželku o třicet let starší

sestru Fridricha II. Bojovného Markétu Babenberskou (1204–1266). Byla jen o 4 roky mladší než jeho matka a o 1 rok starší než jeho otec. Tím získal titul *vévoda rakouský a štýrský*. Je nutné dodat, že období jeho vlády v Rakousku je hodnoceno jako jedno z nejšťastnějších v dějinách Rakouska. Vládl území ležícím na území táhnoucím se od Krušných hor až na Jadran. Přemysl Otakar II. byl nejmocnějším knížetem střední Evropy. Kdyby se stal, a o to velmi usiloval, císařem svaté říše římské, byl by jediným panovníkem, který by mohl ukončit knížecí boje a nastolit mír.

O to samozřejmě německá knížata nestála a v r. 1273 si za římského krále zvolila málo známého švýcarského hraběte Rudolfa von Habsburk, tedy Rudolfa I. Habsburského (1218–1291), syna Albrechta IV. Habsburského (1198–1239).

Rod Habsburků pocházel z území dnešního Švýcarska. Jméno Habsburg si kolem roku 1100 dal podle svého sídla, hradu Habsburg (podle legendy se jmenoval *Habichtsburg - Jestřábí hrad*), ležícím v dnešním kantonu Aargau, kde asi od 11. do 13. století Habsburkové sídlili. Zachovala se tzv. *Acta Murensia*, důležitá kronika z roku 1160 z benediktýnského kláštera Muri založeného r. 1027 Rabotem Habsburkým (985–1045). v níž je zapsána genealogie rodu, který údajně pochází od říšského hraběte Guntrama zv. Bohatého (?–973), který žil v oblasti Breisgau. Habsburkové postupně rozšiřovali své državy a získávali nové hodnosti a rozšířili se do Horního Alsaska a Švábska.

Německá šlechta počítala, že Rudolf I. bude v jejich rukou pouhou poslušnou loutkou, což jí však později nevyšlo.

Nicméně Rudolf I. se spojil s rakouskou šlechtou, smlouvy uzavřel i s biskupy měst Salzburgu, Řezna, Bambergu, Freisingu a Kerku, vyjednával s králem Ladislavem IV., s vévodou goricko-tyrolským i s vévodou bavorským a dalšími. S taktó vytvořenou

frondou (stavovské hnutí proti panovníkovi) zaútočil na Otakara II. pod záminkou porušení lenních povinností vůči císaři. Žádal ho, aby se zřekl Rakouska, Štýrska, Korutan a Kraňska. Přemysl Otakar II. samozřejmě odmítl, byla proti němu vyhlášena říšská válka. 26. listopadu 1276 byl nucen uzavřít tzv. „*Vídeňský mír*“, podle něhož musel Český král akceptovat bez boje podmínky německého krále a přijmout v léno Čechy a Moravu, vzdát se vlády v alpských zemích i v Chebsku, zaručit povstalcům beztrestnost. Musel slíbit ruku své dcery Kunhuty Přemyslovny (1265–1321) Rudolfovi synovi Hartmannovi Habsburskému (1263–1281) a syna Václava (1271–1305) přislíbit Gutě Habsburské (1271–1297) nebo jedné z jejích sester. Takový mír však, mezi dvěma ambiciosními muži, nemohl dlouho vydržet. Schylovalo se k velké a rozhodující bitvě, která vstoupila pod označením „*Na Moravském poli*“.

K bitvě došlo 26. srpna 1278 na území mezi rakouskými vesnicemi Dürnkrut (Suché Kruty) a Jedenspeigen poblíž Vídně. Bitvy se zúčastnilo celkem asi 55 000 vojáků a trvala asi tři hodiny. Rozhodující pro vítězství Rudolfova vojska byla na tu dobu neobvyklá taktika, která tehdy byla považována za neetickou. Na návrší západně od bitevního pole se ukrylo 60 rytířů, kteří měli v rozhodujícím okamžiku vpadnout do boku vojsku Otakara II. Bylo to natolik nerytířské, že Rudolf dlouho nemohl najít velitele pro tento úkol. Nicméně akce se povedla, Otakarovi vojáci vyčerpaní bojem rychle podléhali čerstvým posilám. Zmatek dovršilo volání „*Prchají, prchají*“, které způsobilo hromadný útek Otakarových vojáků, kteří pak často utonuli v řece Moravě. Přemysl Otakar II. byl zajat a krátce nato zavražděn. Jeho zohavená mrtvola byla 30 týdnů vystavena ve Vídni. Po Rudolfově vítězství se z venkovských hrabat stali vévodové.

Rudolf I. se stal říšským správcem dobytých rakouských zemí, roku 1282 je udělil v léno svým synům Albrechtovi I. a Rudolfovi II., Korutany a Kraňsko spravoval z Rudolfova pověření jeho spojenec Menhard II. z Gorice-Tyrol, otec Jindřicha Korutanského, a později mu tyto země rovněž svěřil jako říšské léno.

Tak byly položeny základy mocné habsburské dynastie, nejúspěšnější evropské rodinné dynastie, ze které vzešlo 21 králů a 16. císařů Svaté říše římské.

Situace v Uhrách do r. 1848

*Nikdo není takovým miláčkem štěstěny,
aby nepotřeboval přítele
Seneca*

Pro vznik Československa byl velmi důležitý vývoj na území Uher, neboť tam někde bychom měli hledat pravlast Slováků. Nelze zde popisovat celé dějiny Uher či Maďarska, proto jen pár zastavení:

Jejich označení Ungar, Hungarian, Hongrois apod. – pochází z bulharsko-tureckého slova *onogurs*. Deset onogurských kmenů, mezi nimi i Maďaři, se objevily kolem roku 463 v Černomoří v blízkosti Azovského jezera v oblasti tzv. Meotisu. Uhry vznikly jako raně středověký stát na křesťanských základech v době vlády krále Štěpána I. (vládl od 997 a jako král 1001–38) a svatoštěpánská myšlenka byla základní ideou nejen středověkých, ale i novověkých Uher až do první poloviny 19. století. Šlo o nadnárodní koncepci uherského státu (dříve nazývaného zemí Svatoštěpánské koruny), jehož vládnoucí vrstva se utvářela z představitelů nejrozličnějších etnik (Maďarů, Němců, Slovanů), a proto také feudální národ uherský (*natio hungarica*) neměl národnostní, nýbrž stavovský základ. K uherskému státu náležely jak Horní Uhry (Slovensko a Podkarpatská Rus), tak i Dolní Uhry (maďarská oblast historických Uher), ale také Chorvatsko a další oblasti.

Jméno Maďar pochází z kmenového názvu Maďarů *Megyer*. Slova Maďar a maďarský vyjadřují etnické pojmy, kdežto Uher a uherský označují obyvatele historických Uher bez národnostního rozlišení. Také Uhry a Maďarsko si nelze plést. Jsou to dva na sebe

navazující státy, které vznikly v různém historickém údobí a na různých základech. Uhry byly vždy mnohonárodnostním státem, Maďarsko je v podstatě národním státem ryze maďarským s minimálním počtem občanů nemaďarských národností

Kolébkou Maďarů je soutok řek Kámy a Bělaji v povodí Volhy na prahu Uralu. Maďaři náleželi v rámci uralo-altajské jazykové větve k rodině národů ugrofinských, kam patří i Finové, Estonci, Komi neboli Zyrjané, žijící v Republice Komi v Ruské federaci, na poloostrově Kola a na západní Sibiři; Udmurti žijící v Udmurtské republice na východě evropské části Ruska a další. Nejbližšími příbuznými Maďarů jsou malé národy Vogulové, kteří žijí na severu a Ostjaci na západě Uralu.

Příchod Maďarů do karpatské kotliny nebyl jednorázovým aktem. Na konci roku 894 či počátkem roku 895 bojovali Maďaři na straně byzantského císaře Leona (Lva) VI. Moudrého (866-912) proti bulharskému caru Simeonovi I. (864-927). Ten si zase získal za spojence Pečeněhy, což byl jeden z historicky prvních nomádských kmenů Oguzských Turků. Ti vyhnali Maďary z Etekközu, a donutili je tak hledat nová sídla na západě.

Britský politik baron George Macartney (1737-1806) to později vyjádřil přesně: *„Kdyby nebylo Pečeněhů, Maďaři by nedobyli Panonii a Slované by se nikdy nerozdělili na západní a jižní. Kdyby jich nebylo, Kyjevské knížectví by nezesílilo tak, aby mohlo v 10. století vyplenit Byzanci a zničit hlavní centrum Evropské civilizace. Bez nich by Alexius Komnenos neporazil seldžucké Turky a křižácké výpravy by se odložily, nebo by se vůbec neuskutečnily“.*

Ještě roku 895 prošly přední voje Maďarů *Vereckým průsmykem* na východním úpatí Karpat a o rok později se usadily v Potisi. Na přelomu 9. a 10. století Maďaři střídavě podporovali Bavorsy a Moravany v jejich vzájemných střetnutích, avšak jejich hlavní síly,

nomádští pastevci s rodinami a stády, tehdy stále ještě pobývaly v širokém pruhu lesů a stepí na jih od Volyně.

Situace se změnila teprve v roce 904. V tomto roce byl při jednání v Bavorsku zákeřně zavražděn „král Maďarů“ Kusal. Byl to zřejmě velkokníže (*kundu*) Kursán, který spolu s vojenským náčelníkem (*gyulou*) Arpádem vládl Maďarům. Poté prošly Vereckým průsmykem také hlavní maďarské oddíly; část z nich pak vyvrátila v letech 905–906 i Velkou Moravu. Maďaři obsadili celou dunajskou nížinu, kde v roce 907 umírá i jejich legendární vůdce Arpád, zakladatel arpádovské dynastie.

Divocí a málo civilizovaní Maďaři byli ještě více než půl století hrozbou pro celou Evropu, podnikali loupeživé výpravy do Itálie, Německa i Francie. Až po drtivé porážce německým císařem Otou I. a českým knížetem Boleslavem I. v bitvě na řece Lech u města Ausburgu v jihozápadním Bavorsku 10. srpna 955 byl zastaven postup staromaďarských kmenů do západní Evropy.

29. srpna 1526 proběhla bitva u Moháče blízko dnešní srbsko-chorvatsko-maďarské hranice, ve které osmanský sultán Süleyman I. porazil vojska Ludvíka Jagellonského (1506–26). Ten se při útěku z boje utopil v říčce Csele. O český a uherský trůn začal usilovat manžel jeho sestry Anny Ferdinand. Ludvíkovou smrtí se rozpadla česko-uherská personální unie a do té doby jednotné Uhry se rozdělily nejprve na dvě, později po dobytí Budína Turky v roce 1541 na tři části. Převážná část uherské střední a nižší šlechty podpořila sedmihradského vévodu Jana Zápolského (1487–1540) a zvolila ho na uherském sněmu ve Stoličním Bělehradě 10. listopadu 1526 uherským králem. Nástupnické nároky příslušníka habsburského rodu arciknížete Ferdinanda, a tehdy již i zvoleného českého krále, podpořila zvláště skupina magnátů v okolí královny - vdovy Marie v Bratislavě, která se odvolávala na jagellonsko-

habsburské smlouvy o nástupnictví z roku 1515. K nim se připojila i uherská šlechta ze západního Slovenska a Zadunají. V řadě bojů přinutil pak Ferdinand Jana Zápolského stáhnout se do Zátisi a Sedmihradska. Poté týž nitranský biskup Štefan Podmanický, který před rokem korunoval ve Stoličním Bělehradu za uherského krále Jana Zápolského, provedl zde 3. listopadu 1527 korunovační akt Ferdinanda I. Habsburského.

V Uhrách tím vzniklo dvojvládí. Turecký sultán Suleyman I. uznal v lednu 1528 králem Uher Jana Zápolského a pomohl mu vojenskou silou vyhnat Habsburky ze středních a východních oblastí Uher. V červenci 1540 však Jan Zápolský zemřel. Bylo to několik dnů po narození jeho syna Jana Zikmunda. Sultánova vojska pak dobyla 29. srpna 1541 Budín, který se stal sídlem budínského pašalíku a tím i nové osmanské provincie. Uhry se tak rozpadly na tři části: Sedmihradsko, Zátisi a Temešský Banát přiřkl Süleyman I. královně Isabelle, vdově po Janu Zápolském, střed Uher si ponechal sám a západní a severní část země, tedy Slovensko, Burgenland a západní Maďarsko zůstala v moci Ferdinanda I. Habsburského. Území pod vládou Ferdinanda I. Habsburského se nazývalo Královské Uhry.

Do nástupu Josefa II. na trůn měli Habsburkové s maďarskou šlechtou velmi dobré vztahy. Jako vladař se zasloužil o četné reformy, které většinou zvyšovaly práva obyčejných obyvatel. Vydal toleranční patent, čímž umožnil praktikovat i jiná než katolická vyznání a taky tím prosadil občanská práva pro tehdy diskriminované Židy a jiné minority, ale doprovodným jevem byla i pravidla germanizující židovské obyvatele. Ke zděšení uherské šlechty Josef II. roku 1781 zrušil nevolnictví, a i když roboty byla zachována, tato reorganizace znamenala pro poddané Maďary

obrovský krok směrem ke svobodě. Z důvodu snahy o větší centralizaci, zavedl jediným úředním jazykem němčinu.

Roku 1790 nastoupil na trůn jeho mladší bratr Leopold II. (1747–92). Ten se snažil uklidnit uherskou šlechtu, zrušil značnou část nových reforem a povolil starým župám zvýšit úroveň své nezávislosti. Po dvou letech vlády však nečekaně zemřel.

V době vlády Františka II. Habsburského (1788–1835), se informace o Velké francouzské revoluci dostaly i do uherského státu a rakouská vláda si byla hrozby revoluce nesporně vědoma. To se negativně projevilo v životě uherského obyvatelstva, a země se citelně transformovala v policejní stát. Jako reakce na to vzniklo v roce 1794 svobodomyšlné sdružení, tvořené nacionálně orientovanými maďarskými elitami, které zanedlouho provedlo vzpouru, jež byla více než inspirována idejemi Velké francouzské revoluce, avšak císař nechal revoltu krutě potlačit a účastníky bez váhání popravil. Leč kýžené zklidnění situace mu to nepřineslo a obroditelské hlasy neutichaly.

Zapáleným revolucionářem byl básník Sándor Petöfi (1823–49), jenž společně s dalšími přívrženci vydal plán, v němž požadoval rovnost všech občanů před zákonem, svobodu tisku či volební právo pro lid nešlechtického původu. V popředí odboje stanul právník Lajos Kossuth (1802–94) – nejvýznamnější postava maďarského boje za svobodu.

Roku 1848 propukla masová povstání, a tím i maďarská revoluce. Na jaře 1848 se dostala do popředí zájmu v Uhrách i národnostní otázka. Slováci, Chorvati, Srbové, Rumuni, Rusíni a další přicházeli na lidových shromážděních se svými požadavky, avšak jak uherský sněm, tak uherská vláda nejevily nejmenší ochotu na tyto požadavky přistoupit. Po květnovém shromáždění Slováků v Liptovském Mikuláši vydala uherská vláda na vedoucí slovenské politiky

Hurbana, Hodžu a Štúra dokonce zatykač, takže museli uprchnout do Českých zemí. Lajos Kossuth apeloval na Ferdianda V., aby přijal požadavky odbojového hnutí, na což byl nucen císař přistoupit. Bylo ustaveno první samostatné uherské ministerstvo, jež se dalo vzápětí pod vedením maďarského šlechtice a politika Lajose Batthyányho (1807–49) k budování svobodného státu a zlomení habsburské moci. Došlo na mnohé i velmi zásadní reformy - vydání nové ústavy, zrušení cenzury, zavedení všeobecného volebního práva, ukončení poddanství, zavedení obligátní daňové povinnosti pro šlechtu, či vybudování svojí vlastní armády. Na sklonku roku 1848 Ferdinand V. abdikoval.

Císař František Josef I., který vládl od 2. prosince 1848, požádal 21. května 1849 ve Varšavě o pomoc ruského cara Mikuláše I. a ten postavil v krátkém čase proti maďarské revoluci do pole dvousettisícovou pomocnou ruskou armádu. Ta překročila pod vedením polního maršála knížete Ivana Fedoroviče Paskeviče (1782–1856) 15. června dukelský průsmyk a svůj hlavní nápor zaměřila na východní Slovensko a Sedmihradsko. Zároveň s vpádem carské intervenční armády zahájila ofenzivu proti Maďarům stošedesátitisícová armáda nově jmenovaného vrchního velitele rakouských vojsk v Uhrách maršálka Lulia Jacoba Haynaua (1786–1853). Již počátkem června přesídlil Kossuth a maďarské národní shromáždění do Pešti a maďarská revoluce se chystala k poslednímu odporu proti spojeným rakouským a ruským silám. Zároveň sílily rozpory ve vedení revoluce. 11. července obsadila Haynauova vojska Pešť a maďarská armáda se musela stáhnout na jih Uher a do Sedmihradska. V této tísní maďarská vláda vyhlásila 28. července 1849 ve svém předposledním sídle v Segedíně „na upokojení nemaďarských občanů“ národnostní zákon, v němž počítala s povolením jejich jazyků v místní správě, na základních školách, v soudnictví a také

v oblasti církevní. Na uvedení tohoto zákona do praxe bylo však již příliš pozdě.

Rakouská vojska polního zbrojmistra generála Julia Jacoba Haynaua (1786–1853) 9. srpna 1849 rozdrtila v rozhodující bitvě u Temešváru početnější uherskou „*tisskou*“ armádu pod velením polního podmaršálka Józefa Bema (1749–1850). O čtyři dny později, 13. srpna pak uherská vojska dostala *világoš* od vojska maršála Pasekeviče v bitvě u Világoše, tedy rumunské obce Siria. Téhož dne abdikoval velitel uherských vojsk plukovník Artúr Görgey (1818–1916).

Když dozněly všechny revoluční boje, Uhry obdržely degradující status kolonie s úřednickou vládou. Zatím Maďari započali pasivní odpor systému, ale nezdálo se, že by mohlo dojít k jakékoli změně, jelikož císař František Josef I. nyní nehodlal přistupovat na ústupky.

Když však roku 1866 Rakousko prohrálo válečný konflikt s Pruskem, císař František přistoupil na jednání s Maďary, jež zastupoval právník a politik Ferenc Deák (1803–76). A tak se po složitých jednáních roku 1867 dospělo k výsledku – nazýváme to Rakousko-uherské vyrovnání, habsburská říše se změnila na Rakousko-Uhersko a stát byl konstituován jakožto dualistická monarchie. Obě země měly své vlastní mocenské a výkonné centrum v podobě říšského sněmu s horní a dolní komorou, pod společnou celostátní správou spadala jen finanční, zahraniční a obranná politika.

Tyto mocensko-správní změny byly předzvěstí doby hospodářského růstu. Naplno se rozběhl proces industrializace a k velkému pokroku se dospělo i v odvětví infrastruktury, přičemž se nejvíce rozvíjela železniční doprava. V tomto období došlo také ke vzniku hlavního uherského města, když se spojila stará města Buda, Óbuda a Pešť, čímž vznikla Budapešť.

Slovensko

Zklamání přichází vždy, když se hodláš stěhovat do vzdušných zámků

Bohumír Kolář

Mluvili-li jsme o Uhrách, musíme se zmínit i o bratrském Slovensku a jeho deklarované historii, neboť jak víme, přišla doba, kdy se naše země na krátkých 27 093 dnů spojily. Ono to vlastně bylo jen 24 846 dní, protože nutně musíme odečíst 2 247 dní fašistického *Slovenského státu*, se kterým asi žádný Čech nechce mít nic společného. Ale nepředbíhejme.

První státní útvar na dnešním slovenském území bylo *Vanniovo království* v 1. století. Vanniovo království *regnum Vannianum* byla první politická jednotka založená na území mezi řekami *Marus* a *Cusus* (*Morava* a *Váh*), založena římským konzulem Drusem na počátku 1. století n. l. někdy mezi lety 19 až 21. Základ tvořili germánští vládci Markomani Marobud (asi 33 př. n. l. -38) a Katwalda. Jako klientský stát podléhal Římskému impériu, pod jeho byl ochranou. V čele státu stál Vannius (zemřel po r. 50), král germánského kmene Kvádů. Systematicky budoval centra na hranicích, kontroloval důležitou Jantarovou stezku, vybíral poplatky a daně. Římský historik a senátor Publius Cornelius Tacitus (55-117) píše, že Vannius byl „známý a oblíbený u svých krajanů“, ale během dlouhé vlády se změnil v tyрана svého lidu a nepřítele svých sousedů. Království se udrželo do roku 50, kdy byl Vannius svržen kvádskými bratry Vangiem a Sidem, syny Vanniovy sestry. Vannius se bránil,

ale jeho spojenci svou nedisciplinovaností způsobili jeho porážku. Vanniovi se podařilo uprchnout do exilu do Panonie na území kontrolované Římany. Území mezi Moravou a Váhem po té přitahovalo kmeny Lugiů i jiných germánských kmenů kvůli bohatství, které se Vanniovi podařilo během třicetiletého fungování státního útvaru nashromáždit. Vannius drancováním vybudoval opulentní říši. Vlády v rozpadajícím se království se ujali Vangio a Sido.

Slované osidlovali oblast pod Tatrami přibližně od 5. století, ale již roku 568 se ocitlo pod nadvládou nomádských Avarů. Od 7. století sem sahala moc Sámovy říše. Když v roce 791 Karel Veliký porazil Avary, byla vytvořena samostatná knížectví Nitranské a Moravské. Po roce 833 se knížectví spojila do velkého státního celku Velkomoravské Říše. Kolem roku 907 Velká Morava zanikla a slovenské území bylo postupně obsazováno Maďary. Původně tu bylo stále Nitranské knížectví, ale od 12. století až do vzniku Československa roku 1918 bylo dnešní slovenské území známé jako Horní Uhry (Felvidék) a patřilo Uhrám!

10. srpna 955 došlo na řece Lechu nedaleko města Augsburg v jihozápadním Bavorsku k jedné z nejdůležitějších bitev raného středověku. Na jaře toho roku opět vtrhli Maďari do jižního Německa. Při pokusu o dobytí Augsburgu se ale střetli s vojsky východofranckého krále Oty I. Velikého, která za podpory vojsk dalších vladařů, včetně českého knížete Boleslava I. zastavil postup Maďarů do západní Evropy. Ani v této významné bitvě se o slovenském národě, nebo jeho skupině nedochovala ani zmínka, i když v případě kdyby existoval, museli by se jeho vojáci objevit na jedné či druhé straně bitvy.

Po Osmanské expanzi se území bývalého Uherska v 16. a 17. století dočasně zredukovalo téměř jen na území Slovenska, Hradska

a západního Chorvatska. Díky tomu se stalo Slovensko jádrem habsburského státu. Bratislava (tehdy *Poszony* čili *Prešpurk*) byla v letech 1536–1563 hlavním městem, korunovačním městem a sídlem sněmu Uherska. Město Trnava bylo sídlem ostrihomského arcibiskupa, a tedy i centrem uherské římsko-katolické církve.

V Uherském království radikální josefínské reformy na konci 18. stol. vyprovokovaly nacionalismus šlechty. Byla totiž patrná značná snaha dvora o přetvoření mnohonárodnostního Rakouska v jediný a jednotný národ západoevropského typu. K tomu směřoval jak oficiální centralismus, tak zavádění jediné společné státní německé řeči (germanizace). Maďarská šlechta ztotožnila tradiční uherské vlastenectví s maďarstvím a snažila se o jednonárodní uherský stát pro Maďary. V revolučních letech 1848–49 se Slováci přidali na stranu Rakušanů, aby se dostali z moci Uherska a stali se samostatnou částí rakouské monarchie. To se jim však nepodařilo.

Nemaďarská etnika včetně Slováků se měla v době co možná nejkratší pomadžarštit a integrovat. Počátky maďarizace můžeme zařadit do doby reorganizace uherského stavovského státu v moderní národní stát mezi rokem 1790 a koncem Rakouska-Uherska roku 1918. Byl výsledkem reformních snah Josefa II. (1780–1790), jenž chtěl v tehdejším zaostalém Království Uherském prosadit modernizační reformy (z nichž však téměř všechny musel roku 1790 zrušit). Reformy zahrnovaly též zavedení němčiny coby jednotného úředního jazyka v celé rakouské monarchii (včetně Království Uherského) a všech národů v království, aby tak mělo obyvatelstvo přístup ke vzdělání. Obě snahy však byly maďarskou šlechtou přijaty jako přímý spouštěcí mechanismus pro systematickou maďarizaci. Maďarizace v užším smyslu začala kolem roku 1790 a postupně se zintenzivňovala. První maďarizační zákony byly schváleny v letech 1791 (článek 16) a 1792 (článek 7). Po porážce Maďarské revoluce

z let 1848–49 musely být zrušeny, aby později za časů Rakouska-Uherska (1867–1918) dosáhly svého vrcholu. V 19. století se pak zcela otevřeně diskutovalo, jak by se nejlépe dosáhlo násilného pomadžarštění, zatímco byli např. někteří odpůrci zatýkáni a množství škol pro nemažarské obyvatelstvo zavřeno a nahrazeno školami mažarskými. Roku 1907 byl zaveden zákon *Lex Apponyi* podle tehdejšího ministra kultury hraběte Alberta Apponyiho (1846–1933), jímž se státní kontrola rozšířila na obce a náboženské školy a výuka probíhala v mažarštině. Na Slovensku se na tzv. mažarsko-slovenských školách měla slovenštině věnovat jedna hodina týdně, jinak měla být vyučovacím jazykem mažarština. Zároveň počet mažarsko-slovenských lidových škol na Slovensku klesal na úkor mažarských škol: ze 437 škol v roce 1907 na 276 škol v roce 1918.

Celou historií Slovenska se táhne jeden skrytý problém, který je zřejmě považován za tabu. Je to otázka, zda vůbec existoval slovenský národ. Obecně se dá říct, že mezi hlavní vlastnosti národa patří společné znaky, jako jsou jazyk, mentalita, historie a tradice. Společně tvoří kulturu národa.

Německý protestantský duchovní a významný filosof Johan Gottfried Herder (1744–1803), jehož názory měly značný vliv na myšlení, kulturu i politiku konce 18. a 19. stol. v Evropě považoval národ za skupinu lidí, spojených společným jazykem, jako jeho základním atributem. Společný jazyk je důležitý rozlišovací prvek národa, který byl utvářen za účelem komunikace mezi jednotlivými členy národa, a postupem času se zdokonaloval. Vyvíjel se po celá staletí. Souběžně s ním bývá používán slang a regionální dialekty, které vznikly v místní závislosti. Je otázkou, zda slovenština je samostatným jazykem, nebo nářečím češtiny. Rozhodně není slangem, neboť, jak říká slovník, to je *nespisovný útvar jazyka užívaný určitou zájmovou či profesní skupinou*. Lze se však domnívat, že

slovenština je nářečí českého jazyka. Nářečí neboli dialekt je *nespisovný útvar jazyka užívaný obyvateli určité zeměpisné oblasti*. U nás s nářečí měnilo od západu na východ takto: středočeské, severovýchodočeské, jihozápadočeské, středomoravské, východomoravské, slezkomoravské, slezkoopolské, západoslovenské, středoslovenské a východoslovenské. Vzhledem k značné podobnosti mezi jinými cizími samostatnými jazyky neobvyklé, je jen otázkou dohody či rozhodnutí, kterou zeměpisnou linii určíme jako hranici mezi češtinou a středoslovenštinou, ze které pak vycházel Štúr.

Do osmého století se na území bývalého Československa užívala *praslovanština*, což byl druhý nejstarší slovanský jazyk vzniklý na konci 1. století. Jak víme ze školy, v r. 863 k nám spolu s křesťanstvím – což bylo prioritní – přinesli Cyril a Metoděj i staroslověnštinu, kterou se jali šířit mezi prostým obyvatelstvem, aby si mohlo samo číst v bibli. Nejstarším vývojovým stádiem češtiny jako spisovného jazyka byla *pračeština* užívaná od konce 10. stol. do poloviny 12. stol. Z další fáze *rané češtiny* se již dochovaly písemné památky: *bohemika* což byla česká jména v cizojazyčném textu, *glosy* – české překlady slov a frází vepsané do cizojazyčného textu a *přípisky* – české záznamy nevážící se k cizímu textu. Z toho je zřejmé, že český jazyk již neměl jen zvukovou podobu, ale bylo možné se vyjadřovat i písemně. Psalo se primitivním pravopisem pomocí latinské abecedy a to i písmena, která latina neměla. Z toho vznikala nejednoznačnost, postupně během 13. stol. odstraňovaná pravopisem spřežkovým.

Když na přelomu 18. a 19. století nastal proces Slováky nazývaný „*Slovenské národní probuzení*“, jedním z prvních úkolů jeho stoupenců byla potřeba nalézt svůj jazyk. Slovenština totiž nemohla být pouze „*obrozená*“ a zdokonalena, neboť nikdy neexistovala, ale musela být nejprve vytvořena.

Dlouho jako kodifikovaný jazyk platila na Slovensku tzv. *bibličtina*, což byl český spisovný jazyk zavedený českobratrskými vzdělanci překladem Bible Kralické. Roku 1787 se slovenský římskokatolický kněz Anton Bernolák (1762–1813) pokusil kodifikovat spisovnou slovenštinu založenou na trnavském západoslovenském nářečí (berňolákovština), velice podobném češtině. Tento pokus se neosvědčil i proto, že šlechta byla v této oblasti již dávno maďarizovaná a nečetné měšťanstvo hovořilo německy nebo také maďarsky a vyznávalo luteránství. Slovenští luteráni nacházeli oporu v češtině a za vzděláním odcházeli do protestanského Saska či Durynska. Tam pak byli ovlivněni pangermanismem a historickým romantismem. Ostatně Kollárova *Slávy dcera* i Šafaříkovo dílo *Dějiny slovanské řeči a literatury* byly načrtávány během jejich studia v německé Jeně. Ján Kollár (1793–1852) se marně snažil prosadit společnou česko-slovenskou řeč. Nastupovala však nová generace, která již vsadila na česko-slovenskou (nejen) jazykovou rozlukou a na pěstování vlastní národní slovenské identity. Kollára dokonce zajali a osvobodila ho až císařské vojsko. V roce 1843 kodifikoval Ludovít (Ludevít) Velislav Štúr (1815–56) spisovnou slovenštinu na základě středoslovenského nářečí, jak ji známe dnes. Zvolil tedy východnější verzi než Bernolák, zřejmě aby se více vzdálil od původního českého jazyka. Z iniciativy L. Štúra a jeho příznivců vznikl po dohodě s Bernolákovci v r. 1843 spisovný jazyk na základě středoslovenského nářečí.

Tím byla definitivně pohřbena myšlenka na česko-slovenskou jednotu. Nový jazyk se dočkal odmítnutí jak na české, tak částečně i na slovenské straně (Kollár), došlo ke značné „*jazykové nevraživosti*“ mezi oběma národy.

Spojencem Štúra byli i evangelický kněz, básník a jazykovědec Michal Miloslav Hodža (1811-70), nebo nekompromisní bojovník za národní práva Slováků spisovatel, politik, básník a novinář, evangelický kněz Jozef Miloslav Hurban (1817-88), který však paradoxně jako jeden ze svých pseudonymů používal neslovensky znějící jméno Slavomil F. Kořennatý.

Štúrovci však také bojovali za odstranění poddanství a roboty, které považovali za hlavní zlo a příčinu značné celkové zaostalosti Slovenska.

Maďaři nikdy Slováky neuznali za národ, proto neexistovaly slovenské střední ani vysoké školy a případná inteligence hovořila pouze maďarsky. Pro Vídeň nemělo slovenské národovecké hnutí až do r. 1948 žádnou reálnou politickou hodnotu.

2. dubna 1848 se štúrovci ve Vídni sešli s představiteli v Rakousku žijících slovanských národů, především s Čechy. Jednali o společném postupu a navrhli svolání *Slovanského sjezdu* do Prahy.

Dne 10. května 1848 Slováci přednesli v Liptovském Mikuláši *Žiadosť slovenského národa* – hlavní revoluční program slovenského národního hnutí.

Text sestavilo 28 popředních představitelů slovenského národního hnutí pod vedením Ľudovíta Štúra, Jozefa Miloslava Hurbana, Michala Miloslava Hodžu, Marka Daxnera, Jána Francisciho.

Shromáždění formulovalo *Žiadosť slovenského národa* v čtrnácti bodech:

1. *Slovenský národ sa dovoľáva rovnosti, slobody, bratstva pre všetky národy Uhorska.*

2. *Požaduje celouhorský snem, s právom pre zástupcu každého národa hovoriť národnou rečou.*

3. Žiada osobitné národné snemy pre jednotlivé národy žijúce v Uhorsku a ohraničené podľa národných hraníc.

4. Zástupcovia jednotlivých národov na celouhorskom sneme mali sa spravovať podľa úprav, ktoré dostali od tých, čo ich na snem vyslali. V opačnom prípade mal ich stíhať trest.

5. Pri rokovaníach o verejných veciach sa mala používať materinská reč.

6. Zriadenie národných škôl, od základných, meštianskych, reálnych, dievčenských ústavov až po učiteľské semináre, vyššie literárne kňazské ústavy, gymnáziá, lýceá, akadémie, polytechnický ústav a jednej univerzity.

7. Slovenčina sa mala zaviesť do všetkých škôl, počnúc ľudovými a končiac univerzitou. Maďarské stolice mali zakladať vo svojich školách katedry slovenskej reči pre Maďarov a slovenské stolice zasa katedry maďarskej reči pre Slovákov, aby sa oba národy vzájomne zblížili.

8. Žiadosti žiadali odstrániť v Uhorsku panovanie jedných národov nad druhými národnosťami. Žiadosti spomínajú aj slobodné používanie národných farieb. Veliteľmi národných gárd na Slovensku mali byť Slováci a veliacou rečou mala byť slovenčina.

9. Slováci žiadali všeobecné volebné právo. Úradníkmi mali byť len verní synovia národa a odrodilstvo sa malo trestať ako zrada na národe a vlasti.

10. Požadovala sa i sloboda tlače, zhromažďovacie a spolčovacie právo, ako i zabezpečenie osobnej slobody pri cestách po krajine.

11. Usporiadanie agrárnych pomerov: lesy, kopanice, lúky a pastviny, ktorých sa ľud zmocnil v prvých dňoch slobody, a ktoré im páni znovu odobrali, mali sa ľudu vrátiť.

12. Prepustenie slovenských národovcov, Janka Kráľa a Jána Rotaridesa, väznených preto, že v Príbelciach verejne poučovali slovenský ľud o nových zákonoch.

13. Uvoľnenie poľského národa v Haliči, aby sa mu konečne dostalo milosti a spravodlivosti.

14. Mikulášske Žiadosti slovenského národa pokladali splnenie týchto spravodlivých Žiadosti za podmienku šťastia slovenského národa a zabezpečenia jeho národnosti.

Tyto požiadavky však byly Maďary samozřejmě zamítnuty. Stejně jako slovenské požiadavky *Martinského memoranda* z r. 1861, které obsahovalo prohlášení svébytnosti Slováků, požiadavky na rovnoprávnost a vytvoření autonomního slovenského území v rámci Uher – Hornouherského slovenského Okolí

Dne 4. srpna 1863 se v Martině konalo první valné shromáždění *Maticy Slovenské*, která vznikla po vzoru *Maticy české* jako slovenské národní kulturní sdružení. Měla podporovat rozvoj slovenské literatury a umění a organizovat osvětovou činnost, pozdvihovat národní sebevědomí. To se jí však dařilo jen částečně. *Matica slovenská* byla zrušena nařízením ministerstva vnitra ze dne 6. srpna 1875. Ministerský předseda *Kálmán Tisza de Borosjenö* (1830–1902) na interpelaci v uherském sněmu, proč došlo ke zrušení, odpověděl: „*neznám žádný slovenský národ*“. A ani se mu nelze divit.

O mentalitě národa se dá říct, že se jedná o vzorec chování charakteristický pro daný národ dle územního vývoje. To je dáno kulturní a historickou tradicí. Tradice můžeme brát jako sdílení poznání, schopností a také mravů v rámci kultury nebo národa, ale stejně jako folklor mohou být doménou jen malého území v rámci národa.

Národnost není objektivně daná vlastnost, kterou by bylo možno nezávisle určovat. Geneticky se národy silně prolínají a jednotlivce nelze jednoznačně k nějakému národu přiřadit. Národnost lze určit jen na základě proklamace jedinců, k jakému národu se sami hlásí.

Často je však národnost přiřazována i dle vnějších kritérií – nejčastěji kombinace jazyka a státní příslušnosti.

V případě Slovenska jde o dost složitý problém. Jazyk se vyvinul ze staroslověnštiny, stejně jako čeština i spisovná slovenština byla vytvořena, jak je uvedeno výše, uměle. Území dnešního Slovenska od rozpadu Velkomoravské říše patřilo Uhrám. Mentalita Slováků je výrazně živější až prudší než mají Češi, ale to je způsobeno jejich značným podílem maďarské krve. Žádný Slovenský stát až do r. 1939 nikdy neexistoval a i ten jediný skončil s koncem 2. světové války a velká část Slováků se s ním z pochopitelných důvodů příliš nechlubí, ovšem existuje i mnoho těch, kdo na *Slovenský stát* s láskou vzpomínají a přáli by si jeho obnovu. Ostatně slovenský parlament odmítl v září 2017 učinit den vzniku Československé republiky 28. říjen slovenským státním svátkem. Pro státní svátek hlasovalo pouze 31 ze 130 poslanců. Nepomohla ani argumentace předkladatelů tím, že až vznikem Československa se slovenský národ stal státotvorným národem a že pro Slovensko znamenalo založení ČSR vůbec první územní a státní vymezení a základ moderního ekonomického, sociálního, vzdělanostního a kulturního rozvoje.

Těžko lze seriózně hovořit o slovenském národě a jeho historii, neboť o něm nikde neexistuje žádná zmínka. I Masaryk, který byl z poloviny Slovák, používal onen podivný termín „československý národ“. Slovenštinu považoval (zřejmě správně) za nářečí českého jazyka. V r. 1915 pronesl onu, dodnes provokující, ale správnou větu „*Slováci jsou vlastně Češi*“. V dubnu téhož roku v memorandu pro britského ministra zahraničí psal, že „*Slováci jsou Čechy, přestože užívají svého nářečí jako spisovného jazyka*“.

16. a 17. století a doba reformace

*Největším štěstím člověka je,
když může žít pro to,
zač by byl ochoten zemřít*

Honoré de Balzac

V pátek 12. října 1492 začal Novověk. Tehdy výprava vedená Kryštofem Kolumbem (1451–1506) přistála po 70 dnech plavby u středoamerického ostrova San Salvátor a (znovu)objevila tak americký kontinent – *Nový svět*. Již před tím 14. srpna 1456 vytiskl mohučský zlatník Johannes Gensfleisch (1394–1468) známější pod jménem Gutenberg 300 výtisků dvousvazkové Bible, když použil jím objevený nový způsob tisku – knihtisk. Tyto dvě události změnily svět.

V 16. století probíhala v Evropě obrovská reformace, která se dotkla budoucího života v českých zemích více, než si jsme ochotni připustit.

Krise katolické církve se projevovala již na konci středověku – tzv. *první reformace*, do které musíme zahrnout i české husitství. Protože měla pro vývoj v Českých zemích dlouhodobý význam, podívejme se na příčiny. Ve 14. století zachvátily i naši zemi obrovské epidemie moru a to i v krátkých intervalech – 1301, 1305, 1314, 1316 až 1318 hladomor, 1324, 1328, 1329, 1340, 1345 a v r.

1347–8 začala celoevropská epidemie *černé smrti*, pravého dýmějového moru, která přišla do Evropy ze střední Asie a trvala několik let. V Českých zemích zemřelo asi 800 000 lidí. Další morové epidemie následovaly v letech 1357–1363, v r. 1367 decimovala Čechy obrovská epidemie chřipky. Zemi ničily i povodně v letech 1346, 1359, 1373, 1374, 1389 a 1392.

Co to má společného s krizí katolické církve? V tomto období plném lidského utrpení katolická církev neuvěřitelně zbohatla. Lidé, kteří si v té době neuměli morové epidemie vysvětlit jinak než jako boží hněv, se ze strachu před nemocí dávali na modlení, odkazovali církvi majetek a dávali církvi různé finanční sliby. A církev, ale i její vysocí funkcionáři nejen ochotně brali, ale „svůj“ lehce získaný majetek dávali i okázale najevo. To se samozřejmě netýkalo jen Čech, ale celé Evropy (*Dr. Ricardo Jorge: Les anciennes epidémies de peste en Europe. Compte rendu du IX. Congrès international d'histoire de la médecine*). Rozmařilý život církve byl jednou z příčin husitských bouří v 15. století a i období reformace ve století následujícím. Druhým stejně významným důvodem bylo pronásledování kněží, kteří kázali v českém jazyce. Typickým představitelem byl Jan Hus. Zákaz konání bohoslužeb v českém jazyce nařídil již papež Řehoř VIII. (1020–1085).

Jako začátek vlastní reformace se považuje datum 31. října 1517, tedy den, kdy německý teolog a kazatel Martin Luther (1483–1546) dokončil ve Wittenbergu *95 tezí – Disputatio pro declaratione virtutis indulgentiarum*. Byly to podklady pro teologickou disputaci (*Disputatio – vědecká rozprava formou diskuze více účastníků k řešení vysoce odborných problémů*). Luther je poslal mohučskému a magdeburskému biskupovi Albrechtu Braniborskému (1490–1545). Dnes bychom si asi řekli – normální poznámky, v diskuzi se posoudí, zda mají cenu, ale tehdy to byl pro katolickou církev

naprosto výbušný materiál. I přes to, že nebyly určeny pro veřejnost a Luther je ani, jak se stále mylně traduje, nepřibil na dveře kostela ve Wittenbergu. Pro představu uvádím prvních deset poznámek – bodů:

1. *Když náš Pán a mistr Ježíš Kristus řekl: „Čiňte pokání,“ chtěl, aby celý život věřícího byl pokáním.*
2. *Těmto slovíům nelze rozumět tak, že znamenala pokání svátostné, tj. vyznání (zpověď) a odpuštění udílené kněžími.*
3. *Avšak neznamenají pouze vnitřní pokání, neboť není žádné vnitřní pokání bez různého vnějšího umrtvení těla.*
4. *A tak trest za hřích trvá tak dlouho, jak dlouho trvá nenávisť k sobě (to je skutečně vnitřní pokání), a pokračuje až do našeho vstupu do nebeského království.*
5. *Papež nemá v úmyslu odpustit a nemůže odpustit žádné jiné tresty než ty, které udělil ze své vlastní autority nebo na základě kanonického práva.*
6. *Papež nemůže odpustit žádnou vinu. Může jen vysvětlit a ukazovat, že bylo Bohem odpuštěno. Může samozřejmě odpouštět vinu v případech týkajících se jeho posouzení. Pokud by někdo pohrdal odpuštěním v těchto případech, zůstala by vina celá neodpuštěna.*
7. *Bůh neodpouští vinu nikomu, kdo se současně ve všech věcech nepokoří před knězem, Jeho zástupcem.*
8. *Církevní ustanovení o pokání jsou vložena jen na živé. Nic podle nich nelze ukládat umírajícímu.*
9. *Duch svatý v papeži je k nám vlídný, protože vždy dělá ve svých dekretech výjimku v případě smrti a nutnosti.*
10. *Z nevědomosti a špatnosti jednají ti kněží, kteří pro umírající ponechávají církevní tresty v očistci.*

Řím označil tyto teze za kacířské a vyzval Luthera k jejich odvolání. Jeho spisy byly páleny, Luther však vydal další spisy, ve kterých odmítal autoritu papeže a koncilů a žádal církevní reformy. V roce 1521, po uvalení církevní klatby, následovalo předvolání Luthera před říšský sněm do Wormsu, na kterém Luther odmítl své učení odvolat, pokud nebude přesvědčen svědectvím Písma. Císař Karel V. vydal *Wormský edikt*, který zůstal v platnosti během celého reformátorova života. Jeho obsahem je říšská klatba proti Lutherovi a zákaz jeho učení. Luther se potom uchýlil na hrad Wartburg u Eisenachu.

Jednou z hlavních Lutherových výtek bylo placení tzv. odpustků, které církev vybírala od hřešících věřících jako odčinění hříchu. Jejich vybírání obnovil Giovanni Medici (1457–1521) v té době jako Jeho Svatost papež Lev X., který již neměl peníze na svůj marnotratný život a na výstavbu chrámu sv. Petra v Římě.

Pod vlivem Lutherových spisů a jeho vystoupení ve Wormsu propukly na podzim 1521 prakticky v celém Německu náboženské nepokoje, zprvu s centrem ve Wittenbergu. Nové učení se rychle šířilo i pod vlivem Lutherova překladu Bible do němčiny. Němci přecházeli na novou víru, mniši a jeptišky opouštěli kláštery. Na politické úrovni došlo nejprve v roce 1526 ve Špýru k rozhodnutí, že se volba náboženství předává do rukou zeměpánů. Když bylo na dalším říšském sněmu 1529 toto právo opět zrušeno, evangeličtí stavové protestovali (odtud vznikl jejich název protestanti) opuštěním jednání. 25. června 1530 předložili evangelíci na sněmu v Augsburgu císaři Karlu V. jeden ze zásadních dogmatických spisů lutherské církve *Augsburské vyznání – Confessio Augustana – Augsburgen Bekentis*, pokus o přiblížení katolické straně zdůrazněním společných rysů víry a zároveň první evangelické vyznání nové víry.

Autorem byl německý reformační teolog *Philipp Melanchthon* (1497–1560), nazývaný učitel Německa. Katolické stavy toto dílo odmítly a císař hrozil protestantům represemi. Evangelické stavy na svou obranu založily ochranou alianci luteránských knížat v římskoněmecké říši zvanou *Šmalkaldský spolek*. Po porážce protestantů ve Šmalkaldské válce 1546 – 1547 následovalo pronásledování protestantů. Po odstoupení císaře byl uzavřen 25. září 1555 *Augsburský náboženský mír*. Byla to dohoda německých stavů s císařem Karlem V., zastoupeným bratrem Ferdinandem I. o náboženském vyznání v Německu. Země byla rozdělena na katolickou (z řeckého *katholikos*, tedy obecný či univerzální) a na protestantskou podle zásady *cuius regio, eius religio*, tj. koho země, toho víra. Protestantská augsburská konfese byla uznána za rovnocennou katolické.

Díky Lutherovi vznikly protestantské církve, které se více otevřely, vztah s Bohem již nebyl výhradně zprostředkován duchovenstvem, ale věřící člověk byl sám postaven tváří tvář Bohu s plnou zodpovědností za vlastní život. Protestantství se rychle šířilo po světě. Velkou zásluhu na tom měl i výše zmíněný vynález knihtisku, který umožnil rychlé šíření Lutherových spisů po Německu a po Evropě. Tato v té době neobvyklá publicita chyběla Janu Husovi a možná by mu i zachránila život.

Reformace v českých zemích měla na rozdíl od celoevropského pojetí svá specifika. Reformační proces, jak již bylo řečeno, se zde datoval od počátku 15. století, kdy došlo k celospolečenským událostem díky působení mistra Jana Husa, a které měly celoevropské důsledky. V tomto smyslu šlo o hierarchickou církevní organizaci v čele s papežem a utrakvisty neboli kališníky. Reformní proces byl na počátku 16. století v Německu sledován jak utrakvisty, tak Jednotou bratrskou, která se o zásady luteránství začala opírat. Po

smrti krále Ludvíka Jagellonského a zvolení Ferdinanda I. Habsburského českým králem došlo k dalšímu uvolnění. Od roku 1555 platila zásada „*cuius regio, eius religio*“ i na úrovni šlechtických panství, kde fary a kostely byly obsazovány kněžími té náboženské orientace, kterou vyznával majitel panství. Poddaní pak museli přijmout víru svého pána.

V období reformace se objevila řada českých knih, které vydávaly jak reformní církve, tak i jezuité, kteří se snažili sblížit reformační směry a dovést církve ne k „reformaci,“ ale ke skutečné reformě. Roku 1575 byla nekatolickými stavy na zemském sněmu předložena *Česká konfese – Confessio Bohemica*, která potvrzovala a upravovala náboženské záležitosti v českých zemích. Náboženské svobody byly 9. července 1609 potvrzeny vydáním tzv. *Rudolfova Majestátu*, správně „*Majestátu na náboženské svobody*“. Zároveň s Majestátem se evangeličtí a někteří katoličtí šlechtici usnesli na tzv. „*Porovnání*“, což v některých člancích odporovalo Majestátu a umožňovalo různé výklady práva. To samozřejmě vyvolalo rozepře a nastartovala nepokoje, které vyvrcholily *Stavovským povstáním* proti králi Ferdinandovi II., bitvou na Bílé hoře, následnými náboženskými opatřeními a vypuknutím třicetileté války.

Pokud někdo hledá počátky příčin nízké religiozity v Čechách, myslím, že je právě nalezl.

Dělení habsburského dědictví a nástup Habsburků

*Hlupák, který poznal, že je hlupák,
už není hlupák*

Fjodor Michajlovič Dostojevskij

Lidstvo bylo na prahu Novověku. Americký světadíl byl objeven a začínal přinášet svá hmotná bohatství. Zavedení knihtisku pomáhalo rozšiřovat bohatství duchovní. Svět začínal prožívat jednu ze svých velkých proměn!

Ve dnech 20. - 22. července 1515 byl na vídeňském sjezdu tři monarchů – římského císaře Maxmiliána I. Habsburského, českého a uherského krále Vladislava II. Jagellonského a polského krále Zikmunda I. Starého přijat soubor pěti dokumentů, nazývaný *Vídeňské smlouvy*. Podstata smluv spočívala v mírovém uspořádání vztahů mezi Habsburky a Jagellonci jako dvěma nejmocnějšími panovnickými dynastiemi ve střední Evropě. Dohodou o přátelství se Jagelloncům podařilo dočasně odvrátit Habsburky od protipolského spojení s Moskevskou Rusí a řádem německých rytířů v Prusku, zato však připustili habsburské zásahy do svých vnitřních záležitostí. Zásadní význam pak mělo obnovení dohody o sňatkové alianci z roku 1506 zpečetěné zásnubami mezi vnoučaty Maxmiliána I. a dětmi Vladislava II. Jagellonského. Sňatek Ferdinanda I. Habsburského s Annou Jagellonskou proběhl formálně bez účasti obou snoubenců 20. června 1516. Ludvík Jagellonský se s Marií Habsburskou oženil v Budíně 13. ledna 1522. Přesně podle

habsburského hesla *Bella gerant alii, tu, felix Austria, nube!* - *Války mohou vést jiní, ty, šťastné Rakousko, uzavři sňatek!*

V té době bylo České království téměř sto let stavovskou monarchií, kde byla královská moc poměrně slabá. Rozhodující slovo měly stavovské sněmy. Jejich usnesení měla zákonnou platnost pro celou zemi, včetně českých králů. Ti se tak dostávali do silné závislosti na bohaté české aristokracii, která si však svá privilegia i v minulosti získaná práva, pečlivě střežila.

V neděli 12. ledna 1519 zemřel ve Welsu v Horním Rakousku římský císař a německý král Maxmilián I. Habsburský. Trochu tím zkomplikoval řešení budoucnosti dědičných rakouských zemí, neboť je ve své závěti z 30. prosince 1518 odkázal oběma svým vnukům, Karlovi V. Habsburskému (1500–58) i Ferdinandu I. Habsburskému (1503–64) společně, aniž by dědictví rozdělil a určil, které země mají komu patřit. Karel se již v r. 1516 stal po smrti Ferdinanda Aragonského španělským králem. Na základě primogenitury se po dosažení plnoletosti ujal i vlády v burgundských zemích po své babičce Marii Burgundské. K dohodě o rozdělení rakouských zemí mezi oba bratry došlo až koncem dubna 1521, kdy byly Ferdinandovi I. přiřčeny dědičné habsburské země Dolní a Horní Rakousy, Štýrsko, Korutany, část Kraňska. Koncem ledna 1522 získal uzavřením bruselských smluv s bratrem část Kraňska, Tyrolsko, Alsasko a Württembersko a Přímoří s přístupem k moři s přístavem v Terstu. Ujal se tak vlády na dlouhých 38 let.

23. října roku 1526 byl Ferdinand I. Habsburský s podporou skupiny šlechticů, v jejichž čele stál nejvyšší kancléř Království českého Adam I. z Hradce (1494–1531), zvolen českým králem. Korunován byl 24. února roku 1527. 5. ledna 1531 byl zvolen v Kolíně nad Rýnem římským králem a korunován v katedrále Panny Marie v Cáchách jen o šest dní později. V Uhersku to již

neměl tak jednoduché. Tam byl Ferdinandovým soupeřem sedmihradský vévoda Jan Zápolský – János Szapolyai (1494–1531), kterého většina uherských stavů 10. listopadu 1526 zvolila svým králem, a tím byl až do své smrti. Uherským králem se sice stal i Ferdinand I. Habsburský, když se nechal hrstkou svých přívrženců 16. prosince 1526 zvolit v Bratislavě, zdaleka však neměl v Uhrách takovou podporu jako Zápolský. Zápolský byl podporován Osmanskou říší, která od 2. poloviny 15. století pronikala do Evropy. Turci dvakrát (v r. 1529 a 1532) ohrozili Vídeň. Ferdinand si ovšem kromě titulu uherského krále udržel vládu v západním Uhersku, v Chorvatsku a na dnešním Slovensku.

Ferdinand I. vytvořil jediný všem státům společný královský dvůr, a tím oslabil ve vlivu královský dvůr český i uherský. Do své výhradní královské pravomoci pojmul nejdůležitější správní odvětví – zahraniční politiku, finanční správu a vojenskou správu. Nově vytvořené úřady nebyly správním úřadům jednotlivých zemí nadřazeny (s výjimkou dvorské kanceláře). Vzorem pro organizaci a vnitřní uspořádání nových úřadů byla španělská a burgundsko-nizozemská správa. Struktura a působnost centrálních úřadů se osvědčila a zůstala v platnosti bez zásadních změn až do reform Marie Terezie a po určitých úpravách až do revoluční přeměny společnosti v roce 1848. Výhodami této nové správy bylo provázání centrální administrativy s administrativou zeměpanskou na zemské úrovni, řízení správy z jednoho centra, stálá modernizace kancelářské agendy v centru a následně v zemích, i panovníkovi oddaná byrokracie.

Byla vytvořena soustava pěti centrálních úřadů, které vykonávaly správu všech sjednocených zemí. Některé alespoň částečně navázaly na orgány již existující a další vznikají panovníkovým rozhodnutím z 1. ledna 1527.

Tajná rada (Geheimer Rath) byla nejdůležitějším poradním kolegiátním orgánem panovníka, zpočátku má poradní funkci, postupně prakticky řídila zahraniční politiku. Svými usneseními zasahovala i do vnitřní politiky. První tři rady byly zřízeny k 1. lednu 1527.

Dvorská rada (Hofrath) byla 20 členné kolegium, kterému předsedal rakouský maršálek. Byla koncipována jako Nejvyšší odvolací soudní instance - *Oberste Gerichtshof* - pro všechny celky soustátí a měla pracovat na novodobém principu římského práva. Tou se ale ještě v této době nestala, neboť od zemských soudů, které byly v rukou stavů, nebylo odvolání ke králi zatím možné.

Dvorská komora (Hofkammer) byla nejvyšším centrálním finančním úřadem. Na rozdíl od ostatních nejvyšších úřadů zde platila nadřízenost/podřízenost vůči jednotlivým zemským komorám (české, hornorakouské, dolnorakouské, uherské, později slezské, spíšské atd.).

Dvorská kancelář (Hofkanzlei), která není nově vzniklým orgánem, ale navazuje na rakouskou vévodskou kancelář ve Vídni. V letech 1526/1528 byla snaha ji učinit centrálním úřadem, který měl jednotlivá oddělení pro jednotlivé země a sekretáři, kteří oddělení vedou, byli podřízeni nejvyššímu dvorskému kancléři. Koncipovalo se zde i oddělení pro české záležitosti, podřízené dvorskému kancléři. Této koncepci oponovali čeští stavové a usilovali o podřízení českého sekretáře českému nejvyššímu kancléři.

Rakouská dvorská kancelář se z oné říšské v roce 1620 vyděluje a stává se expedičním orgánem pro alpské země. Má charakter správního orgánu pro politickou agendu, ale je i orgánem soudní správy pro alpské země. Josef I. jí svěřuje i některé zahraniční záležitosti. Karel VI. svou reformou z roku 1720 vytváří dvě

oddělení, každé má v čele svého kancléře. První oddělení spravuje zahraniční záležitosti, druhé oddělení pak domácí záležitosti.

Až k 17. listopadu 1556 byla zřízena *Dvorská rada válečná* (*Hofkriegsrath*). Byla vytvořena jako malý organismus s pěti členy v čele s presidentem tohoto vojenského orgánu. Přímé vojenské povinnosti jednotlivých šlechticů byly převedeny na daňovou povinnost stavů, a tak se Dvorská rada válečná stala především finančním orgánem, který shromažďoval tyto platby. Agendu menších částek vyřizovala samostatně, pokud šlo o rozhodnutí převyšující 150 zlatých, musela spolupracovat s Dvorskou komorou, v níž byly zájmy *Dvorské rady válečné* zastupovány jedním válečným radou.

Dále se válečná rada starala o společnou obranu všech habsburských území proti Turkům, o vyzbrojování a zásobování vojska, stav válečného materiálu, pečovala o pohraniční pevnosti, o ochranu východní hranice, vyřizovala i diplomatickou korespondenci s Tureckem a s Ruskem.

Panovník usiloval o to, aby i v tomto orgánu byl zástupce reprezentace českého státu, čeští stavové svého zástupce neposílali, jen se r. 1565 usnesli, že králi náleží právo svobodně ustanovovat členy válečné rady. Rada měla v Praze svou zvláštní expedici (*Hofkriegsrathkanzlei*) vybavenou speciální instrukcí z roku 1564. V našem prostředí si do roku 1620 verbování vojska udržely ve svých rukách stavové, proto byl vliv Dvorské rady válečné u nás poměrně malý.

Stavovské povstání

Mocenská situace v Rakousku na začátku 17. století byla poněkud nepřehledná, proto si ji trochu připomeňme. Evropa byla rozdělena na dva nesmiřitelné tábory: katolíky a protestanty, kterým šlo o územní rozdělení si politické moci v Evropě. Šlo však především o konflikt politických koncepcí, životních stylů a kultur. V mocenském zápase se tu střetly 2 bloky evropské politiky: Stoupenci a prosazovatelé nadnárodního panovnického absolutismu, katolicismu a zároveň velmocenské role Habsburků se zastánci stavovské národní monarchie, kdy se vláda dělí mezi panovníka a stavy, a opírá se o protestantství a odpor k Habsburkům. Velmi zjednodušeně řečeno proti sobě stáli katolíci a protestanti.

Na protestantské straně to byla *Protestantská unie*, což byl spolek 8 protestantských knížat a 17 protestantských měst Svaté říše římské uzavřený roku 1608. Podnětem pro vznik Unie bylo dobytí a zabrání svobodného říšského města Donauwörthu v Bavorsku kurfiřtem Maxmiliánem I. poté, co ve městě protestanti bránili katolickému procesí. Impuls k jejímu založení dal falcký kalvinistický kurfiřt Fridrich IV. Falcký. Vůdcem unie se ovšem stal kalvinista Friedrich V. Falcký, který byl falckým kurfiřtem a také zetěm anglického krále Jakuba I. (měl za manželku jeho dceru Alžbětu). Svoji roli sehrály i protestantské stavy Českých zemí a Uherska. V prvních fázích války měly ve svých zemích silnou převahu a útočily především na rakouské území. Stavovská protihabsburská opozice se ale zformovala i v Rakousku. Rozsáhlá a účinná tažení do střední Evropy podnikly Dánsko a Švédsko. Důvodem bylo jak to, že šlo o vnitřně stabilní stavovské monarchie

s velmocenskými ambicemi, ale i nezanedbatelný fakt, že na severní Evropu doléhalo ochlazení klimatu v počínající malé době ledové, a bylo třeba získávat nová dobytá či závislá území v jižněji položených úrodných oblastech. Vojáky mimo svá území vyslaly Spojené Nizozemí a Anglie. Tradičně zvláště se chovala Francie, která byla sice katolickým státem, který ale ze zahraničněpolitických důvodů (především z obavy před růstem habsburského vlivu ve státech sousedního Německa, a ve Španělském Nizozemí) vstoupil do války na protestantské straně.

Katolickou reakcí na vznik Protestantské unie byla *Katolická liga*, což byl spolek katolických knížectví založený bavorským kurfiřtem Maxmiliánem I. roku 1609. Vedle Bavorska k ní patřilo ještě biskupství Kolínské, Trevírské, Mohučské a Würzburgské. Na katolické straně stáli především Habsburkové a to jak rakouští, kteří tradičně vládli ve svém Rakousku, avšak nyní si chtěli udržet také koruny českou a uherskou, jako římsí císaři usilovali o setrvání svého vlivu v německých státech tak i Habsburkové španělsí, tedy Španělsko s koloniemi a Španělské Nizozemí - dnešní Belgie. V samotném Španělsku se mnoho nebojovalo, země posílala vojáky především na jiná bojiště a španělsí Habsburkové podporovali financování armády svých rakouských příbuzných.

Seriózní odhady udávají pro rok 1609, že v Čechách žilo na 80 % až 90 % nekatolického obyvatelstva. V době těsně před Bílou Horou to již bylo celých 90 % nekatolíků, tedy *českých bratří, novoutraktivistů, staroutraktivistů, luteránů a kalvinů*. To nemohla katolická církev připustit. Mezi tradičním pojetím universální monarchie a moderní představou Evropy národních států se vytvořil rozpor. Není divu, že právě ve střední Evropě, formálně včleněné do svazku *Svaté říše římského národa německého*, se rozpoutal zásadní konflikt, později nazvaný třicetiletou válkou.

Nabízí se otázka, kde tedy vznikl problém vedoucí k stavovskému povstání. Za to, že byli Habsburkové zvoleni na český trůn, museli odpřisáhnout a při každé další volbě znovu potvrdit, že budou zachovávat zemské zákony i stavovská privilegia. Volební kapitulace (podmínky, které byly předkládány panovníkovi před korunovací) před shromážděnými davy představovala něco jako český vládní program a vždy potvrzovala platnost stávajících zákonů a kontinuitu stavovské monarchie. Česká šlechta dohlížela na obsazování rozhodujících úřadů v království, stavové měli právo rozhodovat o výši královských berní, vyžadovali právo náboženských svobod apod. Jakmile se však středoevropská říše začala za Ferdinanda I. rozrůstat, rostl i panovníkův tlak na centralizaci a efektivitu řídicích složek. Prosazování panovnického absolutismu se však setkávalo se značnou nelibostí české stavovské obce, především vysoké šlechty.

Podobné snahy se projevovaly i u španělské habsburské větve s cílem získat spolu s rakouskými příbuznými v Evropě absolutní moc. Obě větve rodiny spojovala i katolická víra. Byli tradičními spojenci římských papežů, kteří v 16. stol. vyhlásili boj reformovaným vyznáním – luteránství, kalvinismus apod. V Čechách však měla katolická církev od husitských dob velmi špatnou pověst, a lidé si svou touhu po duchovním životě řešili přechodem k protestantismu. Ferdinand I. reagoval tím, že v českých zemích zahájil proces katolické reformace. Když však chtěl Ferdinand I. po šmalkaldském povstání 1546–47 vojensky pomoci svému bratru Karlu V., čeští stavové odmítli králi daně na toto vojenské dobrodružství a nespěchali ani s uvolněním zemské hotovosti. Česká stavovská obec se však ani nepokusila rozšířit odpor proti králi na stavy dalších zemí Koruny české a zůstala ve své pasivní rezistenci osamocena. Ferdinand I. nakonec vojáky

z Rakouska a Uher na pomoc Karlovi V. poslal s tím, že po návratu si s odbojníky vyřídí účty. Nakonec byli popraveni jen čtyři vůdci rebelie. Vyšší šlechta potrestána nebyla, neboť si jí chtěl Ferdinand I. zavázat. Nařídil však perzekuci proti královským městům, kterým do čela postavil královské rychtáře a vojenské hejtmany. Zvláštním výnosem postavil mimo zákon *Jednotu bratrskou* jednu z protestantských českých církví.

Začala katolická reformace. Ferdinand I. přestal Prahu navštěvovat a České království řídil prostřednictvím svého syna, místodržícího Ferdinanda Tyrolského (1529–1595). Titulárním českým králem byl od r. 1549 Maxmilián II. Habsburský (1527–1576), korunován byl 14. května 1562, vládl v letech 1564–1576.

Nesmiřitelný boj všem nekatolickým náboženstvím vyhlásil i církevní koncil v Tridentu (Trento) v severní Itálii. Nejprve došlo ke svolání do Mantovy na květen 1537, která byla říšským lénem, a proto do jisté míry splňovala požadavek na koncil v Německu. Ale vypukla válka mezi Karlem V. a Františkem I. a navíc mantovský vévoda měl příliš velké požadavky. Zahájení bylo odročeno na neurčito. Místo toho Pavel III. již na podzim 1536 vytvořil jakousi reformní komisi v Římě a snažil se začít s reformou „od hlavy“ dřív, než mu to nařídí koncil. Poté se v německém Řezně snažil znovu usmířit s protestanty legát kardinál Gasparo Contarini (1483–1542), ale shoda nebyla možná pro rozpory v nauce o ospravedlnění, o církvi, o eucharistii... Druhé svolání provedl a zahájil ho 13. prosince 1545 papež Pavel III. Koncil ale trval až do 4. prosince 1563 a předsedali mu ještě papež Julius II. a Pius IV. Jedním z cílů koncilu bylo reagovat na vznik protestantství a definovat nauku katolické církve v diskutovaných otázkách. Císař Karel V. se zasazoval, aby protestanti měli na koncilu svůj hlas, a to i přesto, že byl sám katolíkem. Navzdory papeži se také snažil o znovusjednocení víry

v německých zemích, protože to nejlépe odpovídalo jeho potřebám centralizace moci.

Dne 13. listopadu 1564 bylo koncilem přijato tzv. Tridentské vyznání víry, ve kterém se mj. uvádělo:

„Já X. Y. věřím a vyznávám v pevné víře vše a každé zvláště, co je obsaženo ve vyznání víry, kterého užívá svatá římská církev ... Bezvýhradně přijímám a vyznávám apoštolské a církevní tradice a ostatní obyčeje a ustanovení církve ... Ji jediné přísluší soud o pravém smyslu svatých knih a jejich výklad. Nikdy je nebudu chápat a vysvětlovat jinak než podle jednohlasého pojetí církevních otců. Zároveň vyznávám, že v pravém a vlastním smyslu existuje sedm svátostí, které ustanovil náš pán Ježíš Kristus ... a to: křest, bířmování, eucharistie, pokání, poslední pomazání, kněžské svěcení, manželství ... Pevně trvám na tom, že existuje očištec a že duším, které se tam zdržují, se přímlovami věřících dostává podpory ... Uznávám svatou katolickou a apoštolskou římskou církev za matku a učitelku všech církví; slibuji a přísahám poslušnost římskému papeži, následníku svatého Petra, apoštolskému vladaři a Kristovu místopříteli. Tuto pravou katolickou víru, bez níž nemůže být nikdo spasen, kterou zde svobodně a dobrovolně vyznávám a na níž pevně lpím, chci neposkvrněnou a čistou třítat s pomocí Boží do posledního dechu a chci se starat o to, abych podle svých sil mezi svými poddanými nebo těmi, kteří mi z titulu mého úřadu byli svěřeni do péče, učil a hlásal Jeho slovo. To slibuji, k tomu se zavazuji a to přísahám. K tomu mi dopomáhej Bůh a svatá Boží Evangelia.“

Autorita římských papežů byl od té doby pro katolíky nezpochybnitelná a v zemi začal tvrdý rekatolizační boj proti jinověrcům. Jako konkurence Karlově universitě založil Ferdinand I. v r. 1556 v Praze v Klementinu jezuitskou kolej, do které povolal dvanáct členů nového katolického řádu Tovaryšstva Ježíšova, které

vedl uznávaný holandský jezuitský teolog Petr Canisius (1521–97). Vyučovat se začalo již 7. listopadu 1556.

V té době šly otázky náboženské víry v jedné řadě s politikou feudálních států. Z papežství se stal institut centrální moci a katolická církev byla jedním z nejmocnějších (nejmocnějším?) feudálů, tedy vlastníků půdy! Zasahovala do veškerého života křesťanského společenství a výrazně ovlivňovala politiku států.

Počátky odporu proti univerzální církevní moci se začaly projevovat již za panování Karla IV. První velký odpor se však objevil v Čechách ve formě husitství a s ním spojené české reformace, které se postavili proti vlivu zkorumpovaného papežství a které volalo po obnovení původního duchovního poslání křesťanského kléru. Husitství se odkazovalo na myšlenky Jana Husa, upáleného v Kostnici v r. 1415. Počátky husitství jsou však datovány rokem 1419, rokem kdy byl českým králem zvolen Zikmund Lucemburský. V tom roce také byly zformulovány husitské požadavky, známe dnes jako Čtyři artikuly (články) pražské:

1. *Hlásání slova Božího bez lidských příměšků.* „*Nejprve: aby slovo Božie po království Českém svobodně a bez překážky od křesťanských kněží bylo zvěstováno a kázáno ...*“. Artikul říkal, že nikdo nesmí zasahovat do řádného kázání řádně vysvěceného kněze. Na potulné kazatele a nevysvěcené vykladače se tento odstavec nevztahoval.
2. *Přijímání pod obojím způsobem.* To odpovídalo výroku z Evangelia podle Jana (J 6, 53–54). Ježíš jim řekl: „*Amen, amen, pravím vám, nebudete-li jíst tělo Syna člověka a pít jeho krev, nebudete mít v sobě život. Kdo jí mé tělo a pije mou krev, má život věčný a já ho vzkřísím v poslední den.*“ Se zavedením

přijímání podobojí začal v r. 1414 kazatel a spisovatel Jakoubek ze Stríbra (1375–1429), přítel a spolužák Jana Husa.

3. *Zákaz světského panování kněží.* Již Jan Viklef hlásal, že pokud církev nedokáže sama sebe přivést ke svému původnímu poslání, musí jí pomoci světští panovníci – pochopitelně v souladu s božím slovem.
4. *Trestání hříchů ve všech stavech.* Také vychází z Viklefova učení, z teze, že hlavou církve je Ježíš, nikoliv papež, a jen ten tedy rozhoduje o tom, zda budeme spaseni, či ne. Před Bohem jsou si všichni rovni, před papežem nikoliv a tak žádá také rovnost i před zákonem světským, jehož nadřazenost hlásá předchozí artikul.

Na koncilu byla 20. července 1436 přijata tzv. *Basilejská kompaktáta*, smlouva koncilu s husity, která pomohla kompromisně vyřešit nábožensko-politickou situaci v českých zemích, nebyla však později církví potvrzena. I když koncil vykonal některé reformní kroky, základní problémy katolické církve té doby, které pak vedly k reformaci, vyřešeny nebyly. Církev byla od husitských válek rozdělena na Katolíky a Utrakvisty (z latinského *sub utraque specie*, čili *pod obojí způsobou*), a české země byly nazývány „*Království dvojího lidu*.“ Roku 1462 Aeneas Sylvius Piccolomini, tedy papež Pius II. – mj. autor knihy *Historia Bohemica – Historie česká*, prohlásil Kompaktáta za neplatná s tím, že byla udělena jedné generaci husitů. Češi rozhodnutí nerespektovali a hrdě nesli odium „*kacířské země*“. Kompaktáta byla zrušena až 1567. Měla je nahradit Česká konfese vytvořená reprezentanty členů Jednoty bratrské a Utrakvistů.

Dne 1. listopadu 1576 se císařem Svaté říše římské národa německého stává čtyřiadvacetiletý Rudolf II. (1552–1612). Uherským králem byl již od r. 1572, českým králem od 22. září

1575, kdy byl ve Svatovítské katedrále korunován. I když si jeho podobu často zaměňujeme s postavou Jana Wericha, ve skutečnosti byl útlým mužem drobné postavy a výraznou hlavou, zarudlým obličejem s modrýma očima a hnědým plnovousem. Jeho osobnost je obestřena určitým tajemnem. Mluvil málo, nedával na sobě znát pohnutí. Byl samotář, introvert, trpěl častými a silnými depresemi, psychiatři zvažovali, zda nebyl schizofrenik. V žádném případě to ale nebyl pomatený nevzdělanec, jak ho líčili jeho nepřátelé. Byl to mimořádně bystrý, inteligentní a citlivý člověk. Na svou dobu byl vzdělaný, sečtělý, ovládal němčinu, španělštinu, italštinu, francouzštinu a latinu – mnozí naši dnešní politici by mu mohli závidět! Mnoho negativních desinformací se o něm šířilo z kruhů katolické církve. Pražský papežský nuncius Filippo Spinelli (1566–1616) jej líčil jako posedlého šílence neschopného kontrolovat své jednání. Pravdou je, že od určité doby trpěl zdravotními problémy. Vynikající český neurolog Ivan Lesný (1914–2002) byl přesvědčen, že Rudolf II. trpěl kombinací maniodepresivity s progresivní paralýzou.

V r. 1606 uspořádal arcivévoda Matyáš Habsburský (1557–1619), bratr Rudolfa II., ve Vídni schůzku arcivévodů, na které byl neformálně uznán hlavou habsburského rodu. Rudolfem II. byl pověřen, aby vyjednal příměří s Turky a povstalci. To se mu sice povedlo, ale podmínky byly pro Rakousko natolik nevýhodné, že je Rudolf II. odmítl podepsat. Napětí mezi bratry narůstalo. Na konci roku 1607 Matyáš získal vojenskou podporu moravských, uherských a rakouských stavů výměnou za příslib náboženské tolerance. Vojsko pod vedením Matyáše přitáhlo k Praze a rozložilo se poblíž Štěrbohol a Malešic Otevřenému konfliktu sice zabránila podpora českých stavů, Rudolf II. však byl 25. června 1608 v Libeňském zámečku přinucen podepsat smlouvu dnes označovanou jako

Libeňský mír. Ve smlouvě Rudolf Matyášovi světil vládu nad Moravou, Uhrami a Horními i Dolními Rakousy, ve své oblasti vlivu si ponechal jen Čechy, Lužici a Slezsko, a přislíbil mu stát se nástupníkem českého trůnu. Poté na uherském sněmu v Bratislavě v září 1608 vyhlásil Matyáš v Uhrách úplnou náboženskou svobodu a rovnoprávnost katolické i protestantské šlechty při získávání zemských úřadů. Stejný sněm zvolil Matyáše II. 16. listopadu 1608 uherským králem, a naplnil tak usnesení libeňského míru. Aby si Rudolf II. zachoval podporu českých stavů, vydal – byť po značném nátlaku evangelíků, vedených Václavem Budovcem z Budova – 9. července 1609 svůj *Majestát za náboženskou svobodu* známý též jako *Rudolfův majestát*, jímž náboženskou svobodu v českých zemích zavedl také. Tím potvrdil *Českou konfesi – Confessio Bohemica*, kterou přislíbil již v r. 1575 jeho otec Maxmilián II. Text Majestátu zněl takto:

„My Rudolf Druhý činíme tímto listem:

aby jak stav panský, rytířský, tak Pražané, horníci a jiná města s lidmi poddanými náboženství své pod obojí volně a svobodně beze všech překážek vykonávati mohli.

Dále týmž stavům konzistorň povolati ráčíme i arcibiskupa pražského dosazovati, i akademii pražskou v moc jejich dávati ráčíme, tak, aby si ji muži hodnými a učenými dosazovati mohli. Jestliže by chtěli víceji chrámův nebo kostelův k boží službě aneb také školy pro vyučování mládeže vystavěti dáti a v tom poroučeti ráčíme, aby každá strana náboženství své volně prosazovala, kněžími svými se řídila a spravovala. Také města, městečka i sedlský lid nemá od svého náboženství odtiskován býti. A proti tomu vejš dotčenému náboženství nic, takového, což by nejmenší překážku učiniti mohlo. Od náš, dědicův našich i budoucích králův českých příjmáno býti nemá.

Dán na Hradě Našem pražském léta páně 1609“.

Rudolf se však odmítal vzdát boje s českými stavy. Na počátku roku 1611 přikývl na nabídku svého bratrance, rakousko-tyrolského arcivévody Leopolda Pasovského (1585-1632), a pod záminkou, že mu v Praze vyplatí žold za vojenské služby ve sporech o dědictví po Janu Vilémovi hraběti z Jülichu-Cleve, povolal do Čech pasovské vojsko. 30. ledna 1611 překročili Pasovští české hranice a postupně obsadili Český Krumlov, České Budějovice, Tábor a Beroun. Stavové vyhlásili zemskou hotovost a jejich vojsko obsadilo Pražský hrad. 12. února se první oddíly pasovských objevily před Prahou. Začalo vyjednávání a o dva dny později byli stavové ubezpečeni, že pasovské vojsko odejde. 15. února však Pasovští vpadli nečekaně na Malou Stranu a pokračovali k Vlašské ulici a ke Karlovu mostu. Došlo ke krvavým střetům, v nichž padlo nebo bylo zraněno 1 400 mužů. Pasovští se chtěli zmocnit i Starého Města, ale byli údajně zastaveni desetiletým chlapcem, který vystřelil z děla, a především spuštěním mříží v mostecké bráně. Jezdci, kteří přešli na druhou stranu, byli pobiti nebo utonuli ve Vltavě. Nastalého zmatku v Praze využila lůza, která začala rabovat kláštery na Starém a Novém Městě pražském. Byly zničeny kláštery u Panny Marie Sněžné, Na Slovanech, Zderaze, Karlově a další. Večer 15. února vjel na Malou Stranu arcikníže Leopold. Pasovské vojsko mezitím rabovalo v obsazených částech Prahy. Stavové byli nuceni opustit i Pražský hrad. Císař byl potěšen obsazením Malé strany a Leopold nařídil sloučit pasovské vojsko s tou částí stavovských jednotek, která zůstala odříznuta na Pražském hradě, čímž se snažil legalizovat jejich pobyt v zemi. Ke společné přísaze císaři došlo 17. února.

Král Matyáš již 21. února oznámil, že vyrazí českým stavům na pomoc proti Pasovským. 28. února stavové zvolili sbor 30 direktorů pod vedením Václava Viléma z Roupova (1580-1634). Téhož dne

vyrazilo od Jihlavy Matyášovo vojsko a 5. března stanulo u Českého Brodu.

Císař pochopil, že jeho plán na potlačení opozice neuspěl, a snažil se Pasovských zbavit a odsunout je z Čech. V noci z 10. na 11. března opustili poslední vojáci Malou Stranu. Po jejich odchodu na Hradčanské náměstí vpochodovaly stavovské jednotky spojené s Matyášovými Rakušany a Moravany a vynutily si vstup do hradu. Sám Matyáš dorazil do Prahy až 24. března večer za nadšených ovací Pražanů. Pasovské vojsko mezitím spořádaně ustoupilo k Českým Budějovicím na krumlovské panství, jak jim císař nařídil, a očekávalo vyplacení žoldu. Leopold potřebnou sumou nedisponoval a Rudolf do vlastních financí nesáhl. Matyáš byl ochoten zaplatit, ale ani on neměl dostatek prostředků a až koncem jara peníze shromáždil díky půjčce od Petra Voka z Rožmberka.

Od 12. dubna zasedal český zemský sněm, který měl zvolit Matyáše novým českým králem. Rudolfovi zůstal titul císaře bez faktické moci, to bylo vše. Přesto se jednání o Rudolfově dalším osudu protahovala, neboť je svými vysokými nároky na finanční zajištění výrazně komplikoval. Nakonec podepsal abdikaci až 23. května 1611, tedy v den Matyášovy korunovace. Habsburská monarchie byla znovu sjednocená pod jedním vladařem, stejně jako země Koruny české. Nyní mělo začít nové kolo soupeření o moc a náboženské svobody mezi stavy a panovníkem. Tentokráte ale s mnohem tragičtějšími následky.

20. ledna 1612 Rudolf II. v Praze zemřel. Na Rudolfovo místo nastoupil jeho bratr Matyáš Habsburský (1557–1619) a po něm jejich bratranec Ferdinand II. Štýrský (1578–1637).

Koruna Svaté říše římské byla na Matyášovu hlavu posazena již 24. června 1612.

Matyáš nebyl lepším panovníkem než jeho bratr. Matyášovi se sice podařilo zachránit soustátí v rukou Habsburků, ale za cenu velkých ústupků v oblasti náboženské konfese. Současně se po nástupu na trůn projevil jako váhavý a slabý panovník. Obojí dalo příčinu dalšímu vývoji v Čechách. Matyáš podpořil katolickou stranu, přenesl své sídlo z Prahy do Vídně, čímž Praha přestala být až do roku 1918 trvalou rezidencí hlavy státu. Za jeho vlády, začaly být náboženské svobody porušovány jak katolickou šlechtou, tak i církevními hodnostáři. Poměry se v Českém království zhoršovaly. Na jedné straně se prosazovala mimořádně aktivní skupina katolické šlechty a na straně druhé, se v čele stavovské opozice uplatňovaly stále více radikální osobnosti. 6. března 1618 se v Praze v Karolinu sešel sjezd nekatolických stavů, který zaslal císaři Matyášovi Habsburskému velmi umírněnou stížnost proti porušování *Majestátu*, a požadovali odvolání těch královských úředníků, kteří znevažovali autoritu císaře. Zároveň se usnesl svolat další sněm na konec května. Ten však císař zakázal, což vyvolalo velké rozhořčení. Nekatolické stavy se proto sešly 21. května 1618 v Karolinu, kde odsoudily toto další zjevné porušení jejich práv. Ráno se do Karolina dostavili poslové z Hradu s pozváním do České dvorské kanceláře, kde jim bude přečten nový dopis císaře Matyáše. Jak se pak ukázalo, dopis byl pouze osobním dopisem místodržícím, v němž se panovník rozhořčoval nad konáním protestantského sněmu a přikazoval účastníky pohnat k odpovědnosti. O den později se konala tajná schůzka radikálních předáků opozice. Byli mezi nimi innsbrucký rodák hrabě Jindřich Matyáš Thurn (1567-1640), český politik Václav Budovec z Budova (1551-1621), Vilém starší Popel z Lobkowicz na Horšovském Týně (1567-1626), hornolužecký fojt Jáchym Ondřej Šlik hrabě z Passounu a Weisskirchen (1569-1621) a další, kteří se domluvili na dalším postupu. 23. května dopoledne se

sešli ve Starém královském paláci na Malé Straně, kde usoudili, že hlavní vinu na dané věci nesou královští místodržící, Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a Jaroslav Bořita z Martinic. Stavovská opozice proto nejprve obsadila místodržitelenskou kancelář a potom, aby dodala celé věci určitou formu a důležitost, proběhl improvizovaný rychlý soud, který uznal oba místodržící vinnými z velezrady a odsoudil je k smrti vyhození z oken druhého patra. Z výšky asi 16 metrů letěl do hradního příkopu jako první Martinic, kterému se jako zázrakem nic nestane. Brzy po něm ho následoval Slavata, který se zranil na hlavě. Jako třetí byl vyhozen písař Fabricius, který v tom byl sice nevinně, ale zaplatil za to, že důrazně protestoval proti vyhození dvou ministrů. Vyhození sice pád přežili, ale i tak se dala tato akce považovat za úspěšnou, neboť se změnila politická situace v Praze, ke vzbouřencům se přidaly všechny městské radnice. Habsburské vládní moci nyní muselo být jasné, že protestanští stavové budou trvat na dodržování svých práv včetně Rudolfova Majestátu. Tato pražská defenestrace je považována za zahájení tzv. *Třicetileté války*.

Matyášovo manželství s Annou Tyrolskou (1585–1618) bylo bezdětné, a proto bylo následnictví na základě tzv. *Oňatovy smlouvy* - *Oňate-Vertrag* z r. 1617 určeno Ferdinandovi II. ze štýrské větve Habsburků. Oňatovou smlouvou se španělská větev zřekla všech nároků na české země, rakouské země a Uhersko. Touto dohodou přešlo následnictví na Ferdinanda II. Štýrského (1587–1637). Naopak rakouští Habsburkové přenechali Španělům moc nad Alsaskem, což bylo území důležité pro zásobování bojů v Nizozemsku (tzv. osmdesátiletá válka).

5. června 1617 byl, za příslib respektování Rudolfova majestátu, který šlechtě a měšťanům zajišťoval náboženské svobody, zvolen českým králem Ferdinand II. Štýrský z rodu Habsburků. Korunován